

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 13/III

Jesenice, november 1973

Jože Košir

Pablu Nerudi

*Ne žalujte za pesnikom,
razdal se je rožam,
pticam,
morju,
zemlji...!*

*Njegove pesmi prasketajo v ognju
Čila,
njegovo srce utripa v srcih sveta
in njegove misli
v rdeč plašč odete,
so ostale kot sanje kiklopov
med jastrebi.*

Emil Cesar

Ob 80. obletnici rojstva Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca

Letos se spominjamo 80. obletnice rojstva, poleg Cankarja, našega največjega pripovednika Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca. Njegova pisateljska pot je bila ob svojem času kaj nenavadna, zato bi morala biti v današnji družbeni stvarnosti, ko se je veliko spremenilo, ko ima družba tenak posluš za vsako kolikor toliko resnejšo ustvarjalno nagnjenje, kaj vzpodbudna. V več kot štiridesetih letih je dal svojemu narodu več klasičnih pripovednih del, ki bodo ostala živa, dokler bo v narodu in v človeku ostala želja po spreminjanju življenja k boljšemu in lepšemu. Že bežen pregled njegove literarne poti pa nam pokaže, da je na njegovo, rast, mimo ustvarjalnih nagnjenj, vplivalo tudi njegovo zrelo in napredno nazorsko prepričanje.

Lovro Kuhar se je rodil 10. avgusta 1893 kot sin najemnika na eni izmed številnih hub grofa Thurna v Podgori pri Kotljah. Prežihu pa je bila knjiga bližja kot motika, čeprav ga je oče, ko je komaj dobro shodil, postavil ob svojo stran, da bi se z njim vred bojeval za gospodarski obstanek in sanjsko postavljeni cilj, da se s silno voljo prikopljejo do lastnega posestva. V domači utrakvistični šoli se mu je sicer odprl svet knjige, hkrati pa tudi svet socialnega gorja, ki ga je poznal od doma, hkrati pa je že spoznaval nacionalno gorje, ki je trlo koroške Slovence. Dva učitelja na domači šoli sta mu posojala knjige in mu pomagala pri oblikovanju vedoželjne in po oblikovanju

stremeče duše. Pa tudi v domači hiši je našel vzpodbude za literarno snovanje: v knjigah Mohorjeve družbe in v literarnem časopisu Domači prijatelj, medtem ko mu je politično obzorje širil celovški časopis Mir.

Prva literarna šola mu je bila listnica uredništva Domačega prijatelja, diletantska pripovedna proza pa vzgled, ob katerem je preskušal svoje pripovedne sposobnosti. Dobrohotno in vzpodbudno ocenjevanje prispevkov sodelavcev, kar je opravljala Zofka Kvedrova, ga je pritegvalo k branju in ga vzpodbudilo k pisanju prvega prizora iz domačega življenja, prepričan, da je sposoben napisati kaj takega kot večina sotrudnikov tega glasila. Tako je začel opisovati žive ljudi in se loteval slikanja pomembnejših doživetij iz vsakdanjega vaškega življenja. Tisto leto, ko je v Domačem prijatelju objavil svojo prvo črtico, ga je urednica Kvedrova v Listnici takole vzpodbudila: »Lovro, vi ste rokodelc, vendar Vaši pisateljski poizkusi niso slabši kakor mnogih drugih študiranih ljudi...« Prežihova začetna pisateljska pot je bila zelo težka. Še ljudje, ki smo zrasli iz malega predvojnega slovenskega sveta, družbeno deljenega na kaste, lahko razumemo silno odkrito ter tako resnično pisateljevo izpoved, kako težki in polni predsodkov so hili ti začetki: »...Jaz, kmečki fantiček, ki odkidava gnoj izpod krav in je do kolen obrozgan od gnojnice, pa pisatelj!... Postalo me je samega sebe sram.

Trdno sem sklenil, da ne bom nikoli več poskušal pisateljati in da bom ostal rajši pri delu, ki mi ga je odmerila usoda, na našem polju, v našem temnem hlevu, kar vse skupaj ni bilo naše, ker smo tam živeli kot najemniki. Vse to se mi je zdaj ob porazu zdelo še bridkejše. Toda kaj si hočemo, siromaki, kakršni smo. V višje šole ne morem in tako ostanem, kar sem...« (Iz pripovedi o tem, kako je pisal in potem objavil svojo prvo literarno stvaritev — Listnica uredništva.) Aprila 1909 je izšla v Miru, političnem glasilu koroških Slovencev njegova črtica V tujino, avgusta istega leta pa v Domačem prijatelju črtica Petkov Cenc.

Pomemben zanj je bil tudi 1910 odhod v Trst, kamor se je napotil z namenom, da pogleda v svet in se reši tesnih domačih razmer. Toda tudi tujina mu je dokaj negotoljubno in takoj pokazala svoje pravo lice, ki se ni razlikovalo od tiste podobe, ki mu jo je kazalo življenje pod rodno Uršljo goro. Ker ni dobil dela, se je spomladi 1911 vrnil v domačo Podgoro.

Obogaten s prvimi izkušnjami, — saj je v Trstu spoznal dno mestnega življenja, iz katerega se je iztrgal, — se je uklonil zakonom kmečkega dela, kljub temu pa ga misel na pisateljstvo ni zapustila. V domačem hlevu si je uredil skromno pisateljsko delavnico in izkoristil vsak trenutek za pisanje, zaradi česar je prihajalo do sporov z očetom, ki je v srcu priznaval

(Nadaljevanje na 2. strani)

upravičenost sinove želje. Rad bi mu omogočil nadaljnje šolanje, toda stroške za študij sam ni zmogel. Toda še istega leta se mu je nepričakovano nasmehnila sreča. Ob pomoči profesorja v Celovcu dr. Frana Kotnika se je Prežih še iste jeseni posrečilo priti v Zadružno šolo v Ljubljani, z osemnajstimi leti, kolikor jih je tedaj imel, je bil za študij na gimnaziji prestar. Šolanje v Ljubljani je z lahkoto zmagoval, prav tako pa je v tem času, prvič v življenju, svobodno pisal. S svojimi prispevki je zalagal socialnodemokratsko Zarjo. Njegov prvi prispevek v njej, *Med nami*, je nastal po prvih globljih preizkušnjah življenja v Trstu. Prispevek je bil daljši, saj je izšel v osmih nadaljevanjih. Še naprej je sodeloval pri Domačem prijatelju, kateremu je namenil portretno delo iz kmečkega okolja pod naslovom *Iz našega življenja*, sodeloval pa je tudi pri Slovenskem ilustrovanem tedniku. Prav gotovo pa je zanj pomenil največji uspeh objava obsirne potepuške zgodbe *Tadej pl. Spobijan* (1913) v Ljubljanskem zvonu. Objava mu je prav gotovo pomenila veliko moralno zmago in potrditev oblikovalnih sposobnosti. Preseneča pa, da je ostala — tudi s svojim drugim prispevkom v istem glasilu *Za delom* — s strani uredništva in strokovne kritike prezrta njegova odkritost, neposrednost in trdoživost. Uspeha pa zaradi nastopajoče prve svetovne vojne ni mogel izkoristiti. Takoj po njenem izbruhu je bil mobiliziran in s priporočilom domačega orožništva, da je odobral sarajevski atentat, je popotoval iz bojišča na bojišče ter iz čete v četo, dokler ni oktobra 1916. pobegnul na tirolski fronti na italijansko stran. Zanimivo, da je ta svoja vojna doživljanja literarno oblikoval že 1926. leta v orisu *Sektor št. 5*, kar kaže, da se je z zamislilo o obsežnejšem vojnem delu ukvarjal že v tem obdobju. Dogodke, omenjene v *Sektorju št. 5* pa je pozneje, ko je pripravljaval roman *Doberdob*, zajel v tem delu. Sicer pa je že 1915. objavil v Slovenskem ilustrovanem tedniku dvoje vojnih zgodb, katerih poglavitnih odliki sta pogumna odkritost in človečnost.

Beg k Italijanom, nasprotnikom centralnih sil, so mu narekovali narodni in družbeni nagibi, vendar je bil tu kmalu razočaran. Kljub prošnjam, da bi mu omogočili priključitev v jugoslovanski prostovoljski korpus na Balkanu, mu tega niso dovolili. Zaprt je bil do junija 1918 in šele februarja 1919 mu je uspelo, s posredovanjem francoskega veleposlanika, vrniti se prek južne Italije in Dubrovnika v domovino.

Kljub temu pa bivanje v italijanskem ujetništvu ni bilo brez koristi: v internaciji se je Prežih поблиže seznanil z marksizmom.

Poleti 1919 se je zaposlil v Thurnovi jeklarni na Ravnah, kjer je vodil delavsko bratovsko skladnico, v Guštanju hranilnico in posojilnico ter deloval pri delavskem izobraževalnem društvu Svoboda. 1920. leta je ustanovil v domačem kraju komunistično celico, pozneje pa jo je zelo prizadevno vodil do 1930. Njegovo ime s tem v zvezi omenjajo tudi drugod na Štajerskem. Znano je, da je ustanovil celico tudi v rudarski Saleški dolini. Prav ta prijateljska celica je bila prva v tedanjem celjskem okraju. Seveda pa se s tem njegova aktivnost ni zaključila. Znano je, da je v tem času sodeloval še s političnimi članki v delavskem Rdečem praporu in Ujedinjenju. Med temi prispevki je zlasti omembe vreden poljudno napisan oris takratnega socialnega stanja v Mežiški dolini, saj tvori prav opis slednjega obdobja sociološko osnovo Vorancemvu poznejšemu literarnemu delu, predvsem romanom. Resno nadaljevanje predvojnih literarnih stremiljen predstavlja avtobiografska povest *Borba*, objavljena v Ljubljanskem zvonu, ob kateri moremo pouda-

riti, da je ne samo lep dokaz Prežihovega umetniškega dozorevanja, marveč jo moremo po svoji zasnovi oceniti kot prvi poskus zajeti iz take problematike in na tak način kot ga poznamo iz poznejše zbirke v *Samorastnikih*. Kljub temu, da je bilo njegovo literarno delo v javnosti prezrto, kar ga je močno prizadelo, pa je prav v tem času začel pripravljati svoj prvi roman *Zapiski iz grelnice*, o katerem bi sodili, da je nameraval povezati v organsko celoto doživetja, ki smo jih vsaj delno poznali iz gorkijevskega zajetih potepuških črtic in zgodb. Škoda le, da ga ni dovršil, zato pa je del tega gradiva uporabil v avtobiografskem *Gospodstvu polju* (1942), pozneje objavljenem v knjigi slovenskih potopisov *Od Kotelj do Belih vod* (1945). V le-tem delu je Prežih glasnik tiste Koroške, ki je danes skoroda neznan. Z njimi izginja del nekoč žive ljudske pripovedi, ki spreminja s tem ali drugim namenom resnične dogodke v mit. Ponekod v opozorilo in opomin, spet drugje, po zdravi presoji dejanja, v vzpodbudo. Kljub temu pa je to samo del tistega bogatega sveta, ki je živel v pripovedi v zimskih večerih ali ob drugih priložnostih in tega, kar je ostalo še neizrečenega. In prav tisto je bilo prepuščeno svobodni fantaziji posameznika. Prežih je t. sodobno oborožen, z naprednim nazorom, ki pronicljivo odkriva vzroke in posledice, predvsem pa silne težnje trpeče večine, katera je v tem procesu nastopala kot bojevnik, v perspektivi pa kot zmagovalec.

Po objavi povesti *Borba* Prežih pri Zvonu ni več sodeloval, pač pa ga 1921 na novo zasledimo med sodelavci Kresa (črtica *Obračun*), 1924 pa je postal sodelavec časopisa *Pod lipo*, ki ga je izdajal socialnodemokratski politik Anton Kristan. Sodili bi, da se je Prežih pri listu dokaj sprostil in da mu je odgovarjal izdajatelj koncept kulturnega poslanstva glasila. V njem je objavil štiri prozna dela: *Deklico z mandolino*, *Sektor št. 5*, *V strugi* in novelo *Vodnjak*, katero poznamo iz zbirke novel *Samorastniki*. Slutimo pa tudi drugačno uredniško naklonjenost, ki ne izvira le iz podobnih svetovnonazorskih naziranj, temveč iz spoznanja, da je Prežih obetaven pisateljski talent. Tako si razlagam, ob nepoznavanju trdnosti dokazov, Kristanovo pobudo, da bi izdal prvi izbor svojih znanih proznih del. Da je sprejel Prežih ponudbo z odprtimi rokami, ni potreba dokazovati; nenadoma se mu je ponudila uresničitev tistih želja in načrtov, za katere je prej zaman iskal razumevanja in podpore uredništva in založb. Svoj prvi literarni prvenec, izbor proznih del, je izdal pod skromnim naslovom *Povesti*. Izbor vsebuje naslednja daljša in krajša dela: *Tadej pl. Spobijan*, *Obračun*, *Borba*, ki je v knjigi najmočnejša, *Za delom* in *Baraba*. Tedanja slovenska kritika je knjigo skoroda prezrla, če izvzamemo kratko, a pošteno poročanje o njej v Ljubljanskem zvonu in Kristanovo opozorilo o knjigi v časopisu *Pod lipo*. Taka brezbriznost je pisatelja prizadela, prenehal je pisati, ni pa prenehal snovati.

1930 ga je šestjanuarska diktatura poglala v tujino. Najprej se je zatekel v Avstrijo, pozneje pa ga je pot vodila domala po vsej Evropi. Štiri leta pozneje je doživel na Dunaju februarско vstajo avstrijskih delavcev; tedaj je s skupino koroških študentov pripravljaval časopis *Punt*. Hkrati pa je to doba Prežihove nadaljnje rasti oblikovalne moči. V Avstriji je preživel tudi več kot leto dni v zaporu in v tem času napisal skoraj celotni roman *Doberdob*. Ne preseneča tudi, da se je prav v tem času kot emigrant ukvarjal še s politično publicistiko. Od ilegalnega pobega iz domovine 1930. leta je sodeloval pod psevdonimom Izop pri komunističnih glasilih *Internazionale Pressekorrespondenz*, *Balkankorrespondenz* in pri *Rundschau*, pozneje pa še pri glasilih avstrijske, nemške, norveške, romunske in francoske komunistične stranke. V

norveškem glasilu je že 1933. leta označil pisatelja Knuta Hamsuna za predhodnika fašizma, kar je izzvalo v času nastanka hude polemike.

Mimo *Doberdoba* je v dunajski ječi napisal še več drugih del. Tako je že 1935 priobčil v *Sodobnosti* monumentalno in umetniško zaokroženo povest kmečkega rodu *Boj na požiralniku*. Delo je delovalo v našem tedanjem knjižnem življenju kot svojsko odkritje. Prežihovo delo je izžarevalo življenje kot ga je mogla oblikovati samo dozorela in ustvarjalno močna osebnost. Naslednjega, 1936. leta pa je objavil v *Sodobnosti* še noveli *Jirs in Bavh* in *Odpustki*; leto za tem je presenetil slovensko kulturno javnost z obsirno novelo *Samorastniki*. V njej je razgrnil pred bralci izsek življenja koroške vasi v vsej njegovi trdi socialni zapletenosti, ter ob usodi Hudabivške Mete in njenih protagonistov pokazal na vzroke drobitve kmečke posesti in naraščanje kmečkega proletariata. Dve leti za tem je objavil svoj prvi roman *Požganica*, mogočno povest o prevratnih dneh in plebiscitarnih bojih v Mežiški dolini ter na Koroškem sploh. V letu, ko se je ilegalno vrnil v domovino (1940) pa je izšel njegov drugi roman *Doberdob*, s čimer se je lotil mnogo obsežnejše in težje snovi. V njem je želel pred bralci razgrniti moralno in nacionalno dozorevanje slovenskega človeka na prelomu dveh, za slovenski narod, zgodovinskih obdobjev — že v strelskih jarkih centralnih sil, od koder je prenašal ta svoja spoznanja po njihovem razpadu kot neugasljivo izročilo na svoje domove. — V istem letu je izdal v posebni knjigi še zbirko novel, kateri je dal naslov po eni izmed najboljših v zbirki *Samorastniki*, kar pa je v bistvu simbolični naziv ne le za slovenskega koroškega malega človeka, temveč za vse podobne vsaj v slovenskem svetu. Hkrati je snoval svoj tretji roman *Jamnica*, katerega je dokončal še pred okupacijo, izdal pa 1945. leta.

V narodnoosvobodilnem obdobju je Prežih aktivno sodeloval na političnem in kulturnem področju. To pomembno delo je 1942. leta prekinila izdaja. Sledilo je hudo trpljenje v okupatorjevih ječah, predvsem pa v strašnih taboriščih v Sachsenhausenu in Mauthausenu. Tu se je zlomilo njegovo jekleno zdravje. Kljub temu je po osvoboditvi izdal še štiri knjige: potopisno *Od Kotelj do Belih vod* (1945), avtobiografske črtice iz let, ki jih je prizivljal v emigraciji *Borba na tujih tleh* (1946), knjigo črtic in študij o slovenskem boju z okupatorji *Naši mejniki* in kot zadnjo avtobiografske spominske črtice zrelega umetnika na otroštvo in mladost *Solzice*, s tem se je nehote približal Cankarjevemu spominom na lastno mladost in mater, in tako dopolnil, kar je v svojem zgodnjem realizmu zamudil.

Nadaljnje pisateljeve načrte je prekinila bolezen, ki je Prežiha priklenila na posteljo. 18. II. 1950 je pretresla slovensko javnost boleča vest o njegovi smrti.

S Prežihovim Vorancem smo izgubili silno pisateljsko osebnost. Njegovo literarno delo je zelo pomembno in si zato brez njegovega deleža ne moremo zamisliti polnokrvne podobe slovenske književnosti. Pa ne samo to: njegova dela so globoko v nas, ker niso samo literarne stvaritve, temveč del preteklega življenja, ker so zrasla iz trpljenja in »borbene volje premagati vse težave« kot je pisatelj zapisal sam. Že davno je postal ljudski pisatelj v najčistejšem in najbolj častnem pomenu te besede. Tako drag je našemu delovnemu človeku, ki se ob Prežihovih opisih preteklosti uči ceniti sedanost, grajeno tako, da bo lep tudi jutrišnji dan.

Lovro Kuhar-Prežihov Voranc si je s svojimi umetniško dognanimi deli postavil svojski, najlepši in najtrajnejši spomenik. BIOGRAFSKI VIR: Anton Slodnjak. Ob pisateljski štiridesetletnici Prežihovega Voranca-Lovra Kuharja.

O pesniku

Bosanski pesnik Izet Sarajlić se je rodil leta 1930. v Doboju. Studiral je na filozofski fakulteti v Sarajevu. Svoje prve pesmi je objavil leta 1949. v beograjski Mladosti. Bil je tudi novinar in je urejeval časopis Život. Izdal je več zbirk pesmi: U susretu (1949), Suvi vikend (1955), Minuta čutanja (1960), Posveta (1961), Godine, godine (1965), Ipak elegija (1967) in druge. Izšli sta tudi dve knjigi njegove publicistične proze: Portreti drugova in Putujem i govorim. Sarajlićeve stihje so prevedli v več jezikov. Dobil je nekaj književnih nagrad. Živi v Sarajevu kot urednik založbe »Veselin Masleša«.

**Monolog matere
ameriškega pesnika**

Same neprijetnosti imam s sinom.
Lahko bi bil guverner New Yorka,
ambasador v Venezueli.
A on — opisuje žalost slovesa, joče pod
mesečino,
in se s polnim nahrbtnikom latnatih trav
iz mesta v mesto seli.
Sramota, vam rečem. In prav mene to
doleti! A kot otrok
je bil tako ljubeč: če so ga do cerkve
ponesli, veselile so se tudi ceste.
In kaj bodo sploh Ameriki pesniki ...
razumete ...
Mi smo dežela businessa. A on — piše
nekakšne proteste,
podpisuje nekajšne peticije, sestavlja
nekakšne letake.
Okrnjuje družinsko ime. Sam sebi
neprijetnosti ustvarja.
Ko bi usaj kot Hemingway pisal povesti.
Nekdo bi iz tega napravil film. Bilo bi
tudi denarja!

Do naslednje pesmi

Če bi dvajset let
jedel klobasice z gorčico
bi tudi to bilo
mnogo.

A jaz
dvajset let
držim
pero v roki.

Ne govorim
o neprespanih nočeh
Ne govorim
o zlu
ki ga delam svojemu srcu.

Namesto
da bi ga pustil
da samo ljubi,
ga silim
da piše
o tistem kar ljubi.

Do naslednje pesmi
bom moral vzeti
malo več
odmora.

A morda bi
bilo najbolje

da za nekaj časa
umrem?

**Samo toliko
da se potolaži ena bejbi**

A morda vse ni treba jemati tako črno.
Končal se je tudi Stoletni, zakaj se ta,
v Vietnamu, ne bi.
In konec koncev, zakaj ne bi zrno šlo mimo
Johana.
Se se boš ti z njim nagledala filmov, bejbi

Se se boš ti z njim naužila vzhajanja
meseca.
Daj da se mu skupaj oglasiva, najbrž
ne bo ljubosumen.
Dajva da mu napiševa, da ga prosijo
njegovi bodoči otroci
da strelja samo takrat, samo takrat
kadar mora.

Dvajset let pozneje

Ne. Ne reci nič. Vendar sva ti in jaz malo
ostarela.
Glej — niti najine rodne lipe v parku Cara
Dušana naju niso spoznale.
Moji stihji o tebi ravnokar vezani ravnokar
beli
se prevajajo v Moskvi in v Mineapolisu.

To je dobro. To je končno tisto o čemer
sva sanjala.
Se če bi jih nekdo na nek jezik mladosti
znal prevesti
— zavoljo vsega tistega zaradi česar sva
sebi takrat odzemale —
najine današnje ponedeljke, najine
današnje srede.

Sodijo

Sodijo.
Skozi vso zgodovino
sodijo.

Sodijo
znanstveniku ki je dokazoval
da se zemlja vrti okoli sonca
in tistemu
ki ni dokazoval
da se zemlja vrti okoli sonca.

Sodijo
pilotu ki je obletel
Severni pol
in tistemu
ki ni obletel
Severni pol.

Sodijo
vojaku ki se je uprl
da bi streljal nasprotnika
in tistemu
ki se ni uprl
da bi streljal nasprotnika.

Sodijo
pesniku ki je napisal pesem
o velikanu s plavimi očmi
in tistemu
ki ni napisal pesmi
o velikanu s plavimi očmi.

Pooblaščen od zgodovine
ali z njenimi
nasilo prilاشčenimi pravicami
sodijo
tistemu ki je preočitno
kazal svoj jaz
in tistemu
ki sploh ni
kazal svoj jaz.

Sodijo.
Skozi vso zgodovino
sodijo.

Ljuba,
kako naj pobegneva iz zgodovine?

Tomažinova kmetija je imela lepo lego. Okrog poslopjij so bili ravni travniki in njive. Takoj na drugi strani potoka pa se je svet začel dvigati in se prelivati v smrekov in vmes bukov gozd. Trdo je bilo gospodariti, a zdaj je že šlo. Tomažinu so dorasli štirje pari delovnih rok. Dva fanta in dve dekleti. Vsi so bili krepki, le najmlajši Jožek je bil slaboten in bled. Že ko se je rodil, so mu držali svečo, ker so babica in vsi domači mislili, da bo dušica zdaj, zdaj šla iz njega. Pa je le dorastel in dali so ga v uk k čevljarju. Bil je že dve leti pomočnik, ko so prišli Nemci, ki so jih tudi Tomažinovi grdo gledali. Toda nekdo jim je zmeraj zapovedoval in zdaj bodo to pač Nemci. Delo pa mora iti naprej.

Seno so že pospravili. Rž in pšenica sta bili tudi že v kozolcu. Vročje je bilo in ko se je tistega dne znočilo, so Tomažinovi kot snopi popadali na posteljo.

Gospodar, ki je z ženo spal v kamri, pa od prevelike utrujenosti in skrbi ni mogel zaspati. Dopoldne je s hruba slišal pokanje. . . Kaj res ne bo miru? In njegova hiša je tako blizu gmajne.

Pozabil je, če je nocoj porinil zapah pri vežnih vratih ali ne. Hitro je vstal in pogledal, a vse je bilo v redu. Spet je legel in zdaj se ga je spanec vendarle usmilil. Toda le za kratek čas. Pes Tiger se je začel trgati na verigi pred hlevom in divje renčati. Tomažin se je prebudil in skočil k oknu. Zaslišal je trkanje na okno in tih, a odločen glas:

»Tomažin, Tomažin! Slišiš? Oglasi se in pomiri psa.«

Zunaj je bila skoraj popolna tema, kajti prvi krajec je dajal le medlo svetlobo. Pes na verigi se je še kar naprej zaganjal. Gospodarja je obšel čuden strah, dosti hujši kot v galicijskih strelskih jarkih. Vsaj tako se mu je zdelo. Gotovo vse to sliši tudi ostala družina. Toda v hiši je ostalo mirno, kakor izumrlo. Spet trkanje in spet glas:

»Tomažin, Miha! Odpri!«
»Kdo je?« se je končno oglašil Tomažin in počasi odprl okno.

Tik ob svoji je zagledal glavo neznanca.

»Jaz sem, Jur. Ne boj se!«
Križ božji, se je ustrašil Tomažin. Gošar! Jurija že mesec dni ni bilo nikjer in njegove so Nemci že nekam odpeljali.

Hitro je skočil ven, pomiril in zaprl psa in se kljub topli poletni noči ves naježen ustavil ob Juriju, ki je prišel k hlevu.

»Miha, ali se me bojiš?«
»Saj veš, kako je. Raje vidim, da ne bi hodil sem. Vsak ima svoje skrbi.«

»Misliš, da smo se začeli tolči kar tako, zase? A zdaj ne utegneva govoriti. Pojdi, govorila bova potem!«

Jur je potegnul kmeta s seboj in ta mu je pokorno sledil. Ustavila sta se ob kozolcu. Na kupu sena je ležala temna senca.

»Poglej ga, ranjen je v trebuh. Pomoči potrebuje!«

Gospodar se je zaskrbljeno sklonil k neznanemu trpinu, ki je stokal.

»Ne poznam ga. Kaj morem jaz pomagati?« je dejal.

Jur se je še bolj zresnil in prepričljivo rekel Mihu:

»Prav ti mu lahko. Delavec je, z Jesenic, sila korajžen. Tebi zaupamo.«

Kmalu sta ga spravila na kozolec in mu lepo postlala. Tudi obvezala sta ga. Ko sta lezla po lestvi na tla, pa je prišel iz teme še najstarejši Tomažinov sin Lojz. Zanimalo ga je, zakaj je dopoldne pokalo. Obema, njemu in očetu, je odleglo, ko sta zvedela, da so tudi Nemci odnesli nekaj krvavih glav in odpeljali tri mrtve. . .

In ranjenec je ostal tu.

(Nadaljevanje na 4. strani)

Jožek je skoraj vsak dan prinesel iz mesta, kjer je čevljaril, kaj pripravnega: obveze, zdravila, obleke in potem celo neko staro pištolo. Lojz, dekleti in tudi gospodar, pa so začeli zahajati v gmajno. Tomažinova hiša še nikoli ni živela tako pisano življenje kakor zdaj. A okoli nje so se začele prestati tudi nevidne in nevarne mreže.

***

Ranjeneč je nekega dne odšel. Tam, pod hišo, kjer bi moral prečkati cesto, se je ustavil in prisluškoval za grmovjem. Proti njemu je prihajal nekdo v okovanih čevljih. Nemci! Dobro jih je razumel, ker je znal nemško.

»Kakor piščeta jih bomo polovili«, je dejal tisti, ki je poveljeval skupini. »Hišo bomo obkolili, trije pa greste k vratom. Nihče nam ne bo ušel!«

Nekaj glasov se je zlobno zasmajalo, partizan s slabo zaceljenim trebuhom pa se je pomaknil nazaj in jo po bližnjici na vso moč odkuril k Tomažinovicim. Moral jih je obvestiti, kajti stvari so bile očitno namenjene Tomažinovi hiši. Hitra hoja ga je utrudila. Začel je pešati. Z levico se je prijel za trebuh, da bi laže prenašal bolečine, ki mu jih je prizadevala hoja. Z desnico pa je izvlekel pištolo in hodil, da je bil že ves znojen. Pred potokom je klečnil. Zameglilo se mu je in le s vso silo se je odplazil še nekaj korakov dalje. Pa ni in ni šlo. Mrzlično je mislil. Od hiše je bil le še nekaj sto metrov in Tomažinovicim se gotovo ne sanja, kaj se bliža. Spet je poskusil, a po nekaj komolcih je slaboten obležal. Obrnil se je proti cesti. Zvoki okovanih čevljev so mu spet parali ušesa in luči iz Tomažinove hiše so mu trepetale tako blizu, da ga je zabeležilo zaradi njegove slabosti. Potisnil se je za dolžino telesa naprej, potem pa se mu je stemnilo, da tudi zvezd nad seboj ni več videl. A to je trajalo le trenutek. Takoj nato je levico spustil s trebuha, napel pištolo in tiho noč je presekal samotni strel, takoj za njim še eden.

»Če se jim bo pri Tomažinovic le posvetilo, kaj sem hotel,« je vroče zaželel in obležal za grmom.

Lojz je prav tedaj odprl vrata in se namenil k ognju, da bi tam odkopal skrito puško in naboje. Z vilami je odbrskal luknjo in se sklonil, ko je zaslišal strel. Planil je v hišo:

»Jožek, Cilka, Meta ste slišali?«

Vsi so pritrdili. Mati je nehala pomivati. Zbrali so se v kuhinji.

»Kaj naj bi to pomenilo?«

Pri vratih je zaropotalo:

»Aufmachen! Schnell! Schnell!«

»Skočimo ven. Vsak pri enem oknu! Jožek, ti se splazi pri zadnjih vratih!«

Ropot pri vratih je naraščal. Lojz je hitro odvil puško, jo nabasal in pokleknil k zadnjim vratom. Ker so se mu roke tresle, jo je prislonil ob steber, da ne bi preveč zgrešil. Oče je ugasnil luč, mati pa je dekletoma potiskala v tresoče se roke obleko. Najmirnejši je bil devetnajstletni Jožek, ki je že imel na rami nahrbtnik, v roki pa je stiskal nasekano ročno bombo.

Za hišo je zaropotalo. Mati se je skrušeno sesedla za peč, a se je takoj pognala k vratom. Toda nič hudega se ni zgodilo. Od hiše so bežale tri sence. Dve v krilih.

Lojz je tedaj, ko je zaropotalo, to izkoristil in se pognal skozi vrata. Zaletel se je v zajetnega Nemca in ga prevrnil. Pobegnul jim je še on.

Vsi štirje Tomažinovi so zbežali k partizanom. A Lojz je imel doma v gnoju zakopane še nekaj municije. Ponjo je moral.

Z nočjo so Tomažinovo domačijo obkrožile temne postave Nemcev. Povsod so bili. Mitraljezec je postavil »šarča« na okno. Psa so zaprli v hlev, da ne bi lajal.

Otroci so pobegnili, Tomažin in Tomažinka pa sta trepetala v kuhinji. Ven ju niso pustili.

»Da ja ne bi nocoj kdo prišel!« sta želela iz srca.

Slo je že na deseto, a Nemci so bili še vedno v hiši in zunaj. Že v postelji sta bila, ko se je zunaj nekdo zadrl:

»Halt!«

Pod oknom je bilo slišati nekaj hitrih korakov. In spet na več krajih »Halt!«

Cez nekaj sekund je počilo. To je bilo pri kozolcu.

»Moj bog, to je bil gotovo kateri od naših!« je zastokala gospodinja in oba z možem sta se dvignila in pohitela v kuhinjo. O, ko ne bi šla. Sredi nje je ležal njihov Lojz, krvav, mrtev. Mati je za vrati zlezla skupaj, da jo je mož komaj spravil k sebi.

»Tu imate vašega bandita!« so zarenčali Nemci in se vrnili ven v zasedo...

***

Lojz je dva dni ležal na parah in komaj so ga pokopali, so Nemci spet prišli. Tokrat s kamionom.

»Pripravita se! Z nami gresta! Vsak lahko vzame s seboj 50 kg. Hitro!« so ukazali očetu in materi.

Hišo so zapečatili. Gospodar in gospodinja pa sta solznih oči z odhajajočega kamiona nemo pozdravljala domačijo, travnike in gozdove nad njimi, kjer so bili še njihovi trije.

Oba je požrla Šlezija, kamor so ju pregnali...

Tomaž Iskra

Takšno življenje

Kaj naj pustimo, da nam to življenje nudi hrup pločevinastih škatel, zavoj prerojenega tobaka in dvakrat zalitega cvička! Saj je tako, prijatelj moj dragi, kaj me pa tako debelo gledaš. Ni časa. Ni več časa, da bi se sprehodil po polju, tudi zmrznenjem, med golimi vejami in zaledenelim jezerom. Doma ležiš na tolstu ob pokritem smrkcu s časopisom, ki nosi poškrapljeno kri iz vietnamskih bojišč. Prav ti pride ta kos papirja, da ne vidiš hčere, ki pomerja nov mini, in ne sina, ki bljuje včerajšnji vinjak po novi preprogi, še manj te briga tvoja nekdanja najdražja, za katero si se plazil čez hribe in doline in ki sedaj s sosedomi razpravlja o stričevem vikendu in novem kadetu in še o marsičem, kar tvoja ušesa ne sprejmejo ker že premočno smrčiš in bo bolje šele zvečer, ko se boš odpravil na tarok in pivo in to in ono.

Potem bo prišla ura osem, odprl boš televizor, dvakrat zazehal in dejal: »U madona, spet se klofajo!«, vzela kruh in salamo in dva deci, počakal na šport in začuden zavpil: »Barabe pa toliko zmečemo za te usrance, pa še gola ni!«

Ker je bil dan zdolgočasen, se ti je zdelo, da moraš dan možato in pomembno zaključiti. Zato boš oštel ženo zaradi večerje, sinu ne boš mogel ničesar reči, ker ga še ni domov, hči te bo po ozmerjala nazaj. Zato je bolje, da si tiho. Sam pri sebi boš zagodrnjal: »Takšno življenje pa hudič!« in se odpravil spat. Ne vprašaj se prijatelj moj, zakaj tako, že preveč imaš sivih las in res nisi tega zaslužil, toda spomni se, prijatelj moj, ko je bil sinko zadovoljen z eno samo majhno čokolado, hčerkica z majhno punčko in tvoja družica z majhnim šopkom rož.

Andrej Kokot

Pesem žalosti

*Le zapoj pesem žalostna.
Napni strune
in preglasi ptico,
ki v pomlad gostoli.*

*Razženi namero Fortune,
ne čakaj na voljo njene moči.*

*Izvabi solze pelinu,
spremeni v potok
vse kar je smeh.*

*Tvoja naj pesem
se danes glasi.*

*Danes je dan požgane svobode,
danes se nova žalost rodi.*

Lobanja

*Lobanja modrosti
čeljust v knjigo tišči.
Ob njej življenje izhlapeva,
svetloba razraste, zamre,*

*Lobanja pa je bela,
vedno bela ...*

Njena vztrajnost me vznemirja.

*Neobrzdani žrebci so našli
svojo uteho. Steptana zemlja
diha trenutek počitka.*

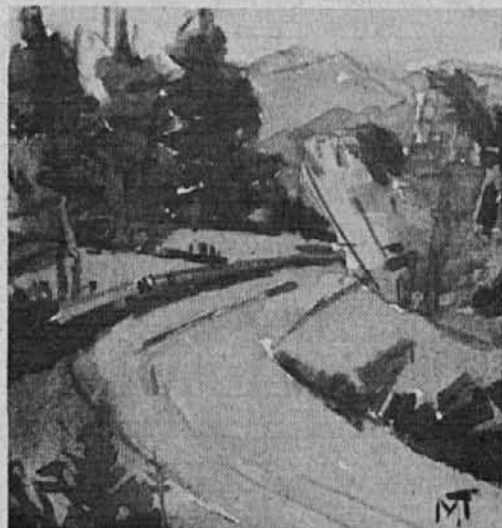
*Kdo bo spet prvi
zaplesal v ekstazo?*

*Čreda ljubezni vdano čaka,
da krivični pastirji
spregledajo svojo brezbržnost.*

*Jezik se umika tihi želji.
Zublji skrhanih besed
tonejo v miru sreče.*

*Tiha želja se slovesno
širi po razpluskani gladini
in umirja temne lise
žalnih srag.*

*Trepetajoča roka
boža nežno dlan dobrote.*

Obsodba je padla.
In kaj je obsodba?
Kaj so ljudje?
Ljudje smo različni.
Tudi obsodbe imajo
različne barve in okuse.

Obsodba je bila izrečena.
Enim pomeni sladkost,
drugim pelin.
Tako je bilo in tako bo.
Tujcem sodijo tuji ljudje.
Kadar pa domačinom sodijo tujci,
je nekaj v neskladju,
nebo potemni.

Tudi moj lepi svet dobiva
črno podobo.

Ognjeni krst še ni končan

Ognjeni krst še ni končan.
Veter še vedno ščuva
razvneta polena strahu.

Mokri sodniki neba
pa ne posežejo v sceno.
Zamaknjeni zrejo
v igro NA ŽIVLJENJE IN SMRT,
ki dobiva vse večjo podobo.

Zdaj sega po sodstvu brezbriznem,
pristranskih gledalcih
in zakon spreminja v ogenj.

Pravica v poštenosti išče zavetje!

Zadržek

Drobne stopinje pred mano.
Kam vodi želja?
Volja je mlada,
trudnost še daleč.
Na kaj vendar še čakam?

Joj, kako je preprosto:
Jastrebi še niso dali povelja za vzlet!

Sivina

Sivina,
mrak,
sivina,
mrak.

In kaj je še?

Je dan
in noč!

In čemu,
joj, čemu?

Vojak in otrok

Šiman je bil že drugo leto poročen.
In druga hči mu je že umrla.
Srce se je krčilo mlademu očetu, ko je
na majhno rakev bobnela ilovnata prst
domačega gorskega pokopališča.

Ko je bil spet doma na kmetiji, kamor
se je bil priženil in na kateri je z veseljem
kmetoval, je venomer bobnelo prsteno
padanje v jamo po njegovi žalostni duši.
Žena, ki se je kot shujšana deklica vrnila iz
nacističnega kaceteta, je drobnela z dneva v
dan, tako jo je žalost trla.

V tistih dneh ni našel Šiman miru ne pri
živini ne na kmetiji.

Bobnenje prstenege padanja pa se je
začelo spreminjati v bobnenje ruske fronte
in iz pretresljivih spominov se je oglašalo
— Matjuška! Matjuška!

In tako je razrvana očetovska duša
našla prav v vojnih spominih nepričakova-
no uteho. Morda zato, ker se je tedaj že
srečaval z grozo, ki je potipavala po tisti
strani srca, kjer je ukoreninjena očetovska
ljubezen...

Vojaška enota, ki ji je pripadal Šiman,
se je nastanila v neki ukrajinski naselbini.
Šiman je bil vojak, kakršnih je bilo na
stotine in stotine njegovih rojakov, kakršen
pač more biti izkoriščen, ustrahovan in
zapostavljen 'karavanški Francoz', kakor
ga je sramotil prvi poročnik, s katerim je
imel opravka, ko je mladi Gorjanec stal v
vojaških škornjih pred njim v Celovcu. Ko
je zapuščal civilno življenje, si je vojak
Šiman zapisal za ušesa dvojce: delaj se še
bolj nerodnega, kot si, in nikdar se ne jav-
ljaj prostovoljno, niti tja, kamor je menda
včasih celo sam cesar peš zahajal!

Doslej jo je Šiman po teh dveh smerni-
cah še nekako dobro vozil. Za zdaj še niso
bili v najhujšem ognju. Na srečo pa so bili
sedanji predstojniki bolj poprečni, zato se
jim najbrž prsi tudi niso lesketale od
kolajn; sovrstniki vojaki pa so bili — v
vojaškem jeziku rečeno — pravcati ohlapni
bratje. Vsak je delal tako, da ne bi izpo-
stavljaj svoje kože ne višjim ne sovraž-
nikovim krogam, pri čemer pa niso porivali
drug drugega v slabše ospredje.

Tisto popoldne pa je napočilo za
Šimana novo obdobje njegovega vojaškega
životarjenja: ko se je vračal s svojo menaž-
ko od vojaške kuhinje, je prečkal njegovo
pot — otrok!

Otrok ustavi vojaka Šimana.
Za otroka ni vojak nič drugega kot
očka, ki prinaša jesti.

Zato govori otrok nanj in sklepa zble-
deli, shujšani ročici; slabo je oblečen in
bosonog, glas pa je šibak.

Vojak pri priči pozabi, da je vojak in da
mu je prepovedano družiti se s civilisti.
Šiman je samo — človek!

Ukrajinski otrok mu takoj prirase k
srcu:

— Sirotej, lačen si!
Revež, bos si, ko že hladen veter brije
sem od sibirske strani!

Siromak, ali nimaš več doma in svoj-
cev? Kaj boš, otrok nedolžni, sredi te
strašne morije?

Otrokov obraz ima vso tisto milino živo,
kakršno samo na papirju kažejo dobre
svete podobe lepih angelov.

Koliko let ti bo?
Morda že blizu deset, ker si tako se-
stradan, da se vidijo modre žilice na za-
pestju?

Fantov tanki glasek pa venomer nekaj
pripoveduje.

Oči izžarevajo tako premagujočo ne-
dolžnost!

In ta nedolžnost zrcali trpečo mlado
dušo, iz katere seva vsa grenkoba in strah
in nesreča.

Šiman pogleda previdno, krog sebe.
Zdaj ga ugrizne vznemirjenost, da je
vojak.

Nikogar ni blizu.
Vojak pomigne otroku.
Otrok zakrili z lahtmi in iz ust privre
poleg drugih besed tudi tista, ki jo Šiman
razume:

— Matjuška! Matjuška!
Za vogalom s slamo pokrite, na pol
podrte hiše postane vojak z otrokom.

Globoko gledata drug drugega v oči.
S takim pogledom se pogledujeta samo
srečen oče in srečen sin!

V Šimanovi duši se oglasi: O siroti moj,
ko bi mogel jaz tebe tako poslati domov
kot pismo! Postarano mater imam doma.
Kako bi te bila vesela! Doma bi počakal
name, da bo konec te peklenke vojne.
Doma, da, doma tam daleč pri nas, tam
nekje, kjer sonce zahaja. Kjer je tako lepo!
Kjer sem bil jaz tudi nekaj otrok! Pa saj
še ni tako dolgo od tega. Samo nekaj let.
Morda petnajst? Ko bo na svetu mir, bi
tebi pomagal iskati svojce. Potovala bi k
tvojim domov. Če bi pa raje ostal pri meni,
bi te bil še bolj vesel. Boš videl — kako bi ti
odločil? Seveda svoje matjuške ne bi mogel
zapustiti! Kako bi bila vesela, ko bi se ji po
tolikih letih vrnil, a ne?

Ubožica, morda bi že davno mislila, da
te je ta huda vojna pobrala?

O ti nedolžna otroška dušica, ko bi jaz
razumel vse tvoje besede, pa bi vedel, kako
stoji s teboj. Ravno tedaj, če ti ne bi imel
nobenega svojega človeka več živega, bi ti
moral jaz pomagati. Kaj bo drugače s
teboj? Pa bi bil pri nas doma. Tam bi
dorastel in se naučil mojega jezika — jaz
pa tvojeja!

Fant gleda in gleda vojaka Šimana.
Kar nič se ne boji.
Z zamišljeno, ljubko otroško kretnjo
potisne lase s čela.

Kaj gre skozi otrokovo dušo: ali misli
na očeta, katerega je videl samo enkrat ali
pa sploh nikoli? Ali mater, ki jo je vojna
vihra odnesla bogve kam?

Ali se otroku zdi vojak Šiman podoben
očku?

Kdo naj razjasni take skrivnosti?
Šiman je ganjen do solza.
Polovico kruha in klobase da otroku.

Potem kaže na svojo brozgo v menažki
in brunda nekaj v zadregi, češ še te bi mu
dal, da bo dobil vsaj nekaj toplega vase.

Potem je vojak segel po svojo žlico — in
fante je začel jesti, da je veselje!

Šiman ima svoje bivališče na takem
kraju, da je bolj na samem. Ko pride danes
tja, postavi menažko poleg sebe.

Ves presunjen je. Potem se mu duša
razboli v ogorčenost: zakaj je tako čudno
na svetu, da uničuje vojna toliko življenja,
pa toliko nedolžnega; Znova zasovraži
svojo vojaško suknjo. Za somišljenike ima
v tem trenutku vso golazen, katere je
obleka polna.

Še uši so nasprotnice vojne, zato hočejo
vojaške cape pojesti in vojake tudi! spozna
v svoji razkačenosti.

Pristudi se mu vojaška jed, četudi je
lačen.

Naj stradam malo, ker sem sokriv tega
gorja, ki ga prinašamo v te tihe, ukrajinske
vasi. Zakaj bi morali mi tuji požeruhi biti
siti, ko domačini gladujejo? Zakaj? S kakš-
no pravico jemljemo tem ubogim otrokom
vsakdanji kruh? Namesto kruha jim pri-
našamo smrt!

Spet pomisli na fanta.
Kljub samoočitkom se mu naseli v srcu
nekaj svetlega.

Podobno, a vendar spet drugače kakor tedaj, kadar se spominja tistega dneva, ko se je zaljubil tam v daljni domovini v Obojevo Nančko. Ko bo spet mir na svetu, se bova vzela! Tako sva sklenila, preden sem moral k vojakom. Kaj veš, morda ne bova imela otrok? Kako bi bila oba srečna, če bi vzela tega fanta za svojega. Kaj se ve?

V Šimanovi duši se razvname čudovit ogenj in zublji ga pozivajo v nekaj sladkega, česar preprost človek ne bi znal povedati. Samo tega se zaveda, da bi moral biti nekje čisto drugje.

Solze se ulijejo po neobritem obrazu in se kotalijo po oguljeni vojaški uniformi. Ko po daljšem času zagleda poleg sebe še do polovice napolnjeno menažko, se pokesa, zakaj ni dal vsega otroku.

Ponoči se premetava po ležišču. Žge ga v prsih, dušo mu razkosavata bolečina in upanje v zvezi z otrokom. Prebuja se in se sam kuja kot nebogljen fant.

Sele proti jutru kratko zadrema — in sanja o dečku, ki govori slovensko in kliče Šimana za očeta.

Vojak presliši budnico.

Surovo ga nahruli špis.

Šiman plane kot nor kvišku — in opazivši častnika, zadržeta v prepričanju, da ima otroka skritega pod odejo.

Ko se dodobra predrami, ga mine strah pred temi kričaji, ki so ga gonili po vežbališčih in ga psovali z njihovimi usranimi gobci. Danes se prvič ne boji nobenega.

Spominja se z nasmeškom tistega dneva, ko je do ponorelosti razkačil podčastnika. Konec koncev je storil to iz nevednosti in zaradi neznanja nemščine ali tistega svinjskega žargona, ki je nekaj veljal pod hitlerjevimi orlom. Bilo je tako: Šiman se je bil malenkostno pregrešil proti tako imenovani pruski disciplini.

Tedaj ga pokliče podčastnik iz čete. Z vražjo naslodo se zapiči v ponižanega vojaka. Kričač prekaša samega sebe s psovskimi in vzdevki, ki so bili od vruga. Ker pa je prusko vojaško vežbanje menda zahtevalo, da mora ozmerjani ponoviti in si sam nekako povedati še enkrat tisto, kar mu je zabrisal predstojnik v obraz, je torej tudi vojak Šiman poskusil ugoditi tej zahtevi. A pomilovanja vredni človek je ponovil podčastnikove besede takole: Jabol, her untaoficir, si sint ajn švajnegund!

Moštvo je bušnilo v smeh. Podčastnik pa je od jeze pozelenel. Začel je kričati in skakati na mestu, kot bi bosonog stopal na žerjavico. Nato je raztegnil obraz v izmaličeno krinko in zapodil vojaka Šimana po prostranskem vežbališču s tistim satanskim „marš-marš!“ — Šiman je zdirjal kot zbežana divjad, ki je nepričakovano tresčila pred lovčevu cev. Tekel je, kot bi šlo za življenje in smrt! Častnik se je zadril: hinlegen! Šiman pa je samo tekel in tekel. Kričač je rjul: kert marš-marš! Šiman je koj še tekel. Bilo je, kot da je vojak uzrl svoj dom in svojo ljubljeno in jima hiti naproti; zanj ni bilo več meja ne razdalj ne ponižujočega vojaškega pekla.

Tedaj pa podčastnik za njim. Žvižgal je, da mu je roparski obraz posinjel, in vpil kot grešnega duša, če jo vrage trgajo. Nič. Vojak Šiman je dirjal in dirjal naprej.

Temu početju pa je napravil nadporočnikov prihod nenaden konec.

Pa še kakšnega!

Vpričo zbranega moštva je oprhal podčastnika s takimi besedami, da bi bili vojaki najraje dvignili visokega gospoda na ramena in ga z zmagoslavjem ponесли Šimanu naproti, vojaku, ki je prisopil kot zgubljeno žrebe od one strani vojaškega vežbališča.

Tudi če ne zna dobro nemško, je vendarle človek in tukaj pri nas v redu vojak, kajne! je končal nadporočnik z mučiteljem.

Vojak Šiman pa je ujel dobrohoten pogled.

Četudi je komaj stal na nogah, se je vzravnal, kot se spodobi.

Ko pa je šele čez nekaj sekund razumel toliko, da se je višji potegoval zanj, bi se bil od veselja kmalu zgrudil na tla kar tik pred njim.

Sele mnogo pozneje je zvedel Šiman, da je poročnik z Gradiščanskega in da zna nekaj hrvaške govornice. Podčastnik pa je bil — kot Šiman — Korošec.

Vojak Šiman se spomni nadporočnika, ki je že pred meseci zgubil nogo. Podčastnika pa pokriva ruska zemlja tam nekje blizu Kalača, kjer se je začela stalingrajska katastrofa.

S temi mislimi se približuje vojaški kuhinji.

Iz nepregledne ravnine se dviga plaho jutro, kot da ne mara več vziti sonce, ne mara več obsevati takega človeškega klanja. Pretekla noč je bila hladnejša. Kje je le fant?

Z bolno kretljivo zatava Šiman v vrsto drugih molčečih vojakov, ki jim je zapisana na obličje krvava sedanost.

Vse je tako uničujoče tiho.

Namesto dimnikov, ki bi z dimom nakazovali, da ljudje vstajajo od zasluženega spanja, se vidijo same ruševine in razbitine.

Ko vojak Šiman nese tisti dan svoje kosilo, ga fant spet čaka. Kar pred vhodom na področje, kjer je vojaška kuhinja.

Šiman se otroka prvi hip ustraši.

Če naju kdo vidi: mu ohromi korak.

Škoda bi bilo, če naju kdo zasači, preden najdem za tebe kakšno rešitev!

Od kuhinje prihajajo na srečo navadni vojaki.

Šiman je preverjen, da niti ne marajo otroka opaziti. Iz obzirnosti do soborca? Ali tudi iz sorodnih čustev, ki jih goji možki, ki je sam oče?

Šiman in otrok zavijeta v drugo smer, kjer pričakuje vojak manj nevarnosti za svoje tvegano početje.

Ko sta bolj na samem, začne dečko spet besedičiti.

Vsakokrat, ko izgovori ime svoje matere, pa dobi njegov glasek tožeh prizvok, ki zbujata vtis, da se bo vsak čas razparal v presunljivo obtožbo vsega tega, česar sokrivec se počuti vojak Šiman.

Spet in spet pogleduje vojak svojega nebogljenega spremljevalca: ubogi siromak, kako ti naj jaz pomagam, da boš rešen tega pekla, ki lahko tudi mene prav tako vsako minuto požre?

Vojak potipa po dečkovi glavi.

Tako je topla in polna nedolžnega življenja!

Takšna toplota prebiva le v otrokih!

Vsa groza, neumnost in neusmiljenost vojne mu pretresa zavest.

Zagrenjenost duševne stiske ga dela upornega s sveto jezo: kako je mogoče, da sodelujem jaz sam pri takem v nebo vpijočem grešnem grozodejstvu?! Kaj mi pomaga, če se opravičujem, da sem proti svoji volji postal vojak? Koliko tisočev je takih! Pa slepo sodelujemo?

Prime otroka za roke.

Bolje mu je.

V očeh vidi spet slast življenja, ko se je mali najedel.

Otrok pa ima tokrat tudi posodo s seboj.

Šiman mu da dosti kruha in vso klobaso pa še nekaj konzerv. Tisto nekakemu šlemu podobno posodo napolni do vrha; kar še preostane, pa čez čas pojedeta skupaj s fantom. Kako sta cingljali žlici po menažki: skoraj nekaj domačega je v tem! Podobno kot doma kadar sta z mamo žlepala juho iz ponve. Kar dva sva že! Kakor majhna družina!

Potem fant izgine kot sanjska podoba.

Vojak pa tiči dolgo na zapuščeni poti izumrle vasi.

Nedaleč na vzhodu pa je grmel in grmel. Vedno bliže je lezlo tisto, kar je hromilo mozeg v kosteh: glavna linija fronte!

Dejstvo, da se hoče tudi danes postiti, da bi vsaj malenkostno zadostil groznim samoočitkom, mu je plaha tolažba.

Kjerkoli pa se zadržuje, vidi pred seboj fanta: kakšna lepa usta ima, polna zdravih zob! Nosek bi skoraj spominjal na blagega navihanca. Ročice pa drobne kot bolehnega dekletca! In glasek je nekaj posebnega. Globlji je kot pri naših otrokih tam na Koroškem. Bolj iz srčne globine prihaja. Kakor da zna samo prositi! Obraz pa je kljub otroški milini resen. Nisem še videl na njem smehljaja! Ali more živeti otrok brez smeha? Ali ni to tako, kot bi bila roža brez sonca? In obleka — ni mi jasno, kaj ima siromak na sebi. Niti ne vem, ali je imel včeraj iste reči na sebi kot danes. Ali je bil danes spet bosonog? Preveč sem se življal v njegova usta in njegove oči.

Tako je že tretji dan.

Tako poteče teden dni.

Otrok je vsako opoldne na istem mestu.

Nekaterim vojakom je že znano. Pa se nič ne zgodi, kar bi ogrozilo vojaka ali otroka.

Ko zve narednik, reče malomarno — kot za šalo, kot bi vrgel cigaretni ogorek od sebe: Nekateri imajo veselje s psički, drugi z mačkami, kuhinjski šef goji svojega belega kozla, stotnik se zabava z dresiranim krokarjem — no, ta pa s cigančkom!

Desetnik pa je drugega mnenja: — Ampak otrok je vendar Rus, torej je naš sovražnik!

Narednik si prižge novo cigareto: — Pravzaprav Ukrajinec! Saj imamo dosti hivijev, to so Ukrajinci, ki se borijo z nami proti Sovjetom.

Desetnik ne odjenja: — Lahko je špijon?

Narednik ga je sit in gre.

Zamislil se v tiste davne mesece, ko je bil v Kijevu: ha, to se je živelo v tistih posebnih kvartirjih, ki so seveda samo za šarže! To je bila živalca, tista Dunja!

V svojem premišljevanju se sreča narednik tudi z bojaznijo, s katero se je otepal, kadar je imel opravka s temle podrejenim: ta prenapetež in nacionalsocialist ne bo zvedel mojih privatnih misli!

Zdaj je imel narednik vojaka Šimana v mislih: to je v redu človek in nesporno dober vojak. Morda izraža v svoji nemoči največ človeških vrlin. Preprost je in pošten. Ne zna se pretvarjati.

Vojak Šiman zve tudi otrokovo ime:

Sergej!

Kakor v znak razumevanja mu pove tudi on svoje.

A bogvedi, kaj pomeni v besednem zakladu malega Sergeja še beseda „Šimi“, kajti nikoli, ko izreče vojak svoje ime, se fant ne more vzdržati smeha.

Tako postane Šimanovo ime ključ do otrokove sprostite in zlatega smehljaja. Oba se hihitata. Kruta sedanost je tako daleč od njiju.

Dvanajsti dan pa se znajde Sergej kar sredi vojakov ob kuharskih kotlih.

Takoj najde v sivi gmoti svojega dobrotnika.

Kaj pa to rusko ščene tukaj? zarjove destnik — in Sergeja že ni več.

Kričač potiplje po torbici, kjer je pištola.

Vojak Šiman malo da ne okameni.

Drugi vojaki se oglasijo in uspe jim zadevo tako usmeriti, da se vse izteče brez večjih posledic.

Še tisto uro zatoži desetnik vojaka Šimana pri naredniku.

Ker pa predstojnik ničesar ne reče in samo odsotno gleda mimo prenapeteža, grozeče nadaljuje:

— Pripadniku nemške vojske je prepovedano imeti stike s civilisti, ki so vsi boljševiki, izrodek komunističnega paradiža, kajne? Narednik nekaj časa še molči, potem pa reče mirujoče: — Saj je otrok najbrž Ukrajinec, od Ukrajincev pa imamo

kdove koliko hilfsvilgov, hivijcev, kot jim pravimo mi.

Zatopljen pa je v opojne na krasno Dunjo iz Kijeva.

Desetnik vrta dalje: — Imenovani vojak pa ima že takšne stike s svojim cigankom, da ga ta pride kar k vojaški kuhinji obiskat!

— Otroci, mislim, so po celem svetu nedolžni.

Ker podrejeni ni pripravljen odjenjati, ga narednik zdolgočaseno odslovi, češ saj pomije od vojaških kuhinj tudi pridejo med civiliste, torej se vidi, da je nemška vojska izjemoma tudi velikodušna!

Pri zadnjih besedah zagriženec niti ne opazi, da se predstojnik norčuje.

Ko je narednik sam, stopa dalj časa gor in dol v svojem stanu:

Da bi pritožbo zaradi tega otroka dal naprej?

Dva dni ni Sergeja blizu.

Šimanovo glavo pritiska brezupje k tlom. Desetnikove prevzetne oči stopajo grozeče predenj.

Pregnal ga je! Morda ga je celo . . . ?

Ne! Tega si ni upal pomisliti do kraja.

Kaj takega ne more biti res! Kaj takega ne sme biti res!

Tretji dan pod večer pa potiplje nekaj po vratih:

Sergej stoji zunaj!

Izmučen obraz razsvetljujejo objokane, zbegane oči.

Iz ust prihajajo le plaho redke besede.

Glasek zopet in zopet utone v solzah. Ob besedi matjuška se sklonejo, tanke ročice in veke se proseče zaprejo: Matjuške ni . . . gladen, gladen!

Šiman prime otroka za desnico in ga potegne v svoje bivališče.

Ponudi mu vse, kar je prihranil zanj. Večji del dvodnevne menaže je čakal na malega reveža.

Otrok slabotno klecne na tla.

Šiman ga pobaše in položi na svoje ležišče.

Ponuja mu jesti.

Počasi začne Sergej pokušati jed.

Spet in spet preide hlipanje v neutolažljiv jok.

Vojak je ves iz sebe. Ne more pomiriti tožečega.

Vojak začne ponavljati svoje ime: kolikor more smešno ga izgovarja.

Zdaj se solzni potoček malce unese.

Toda prejšnjega sončnega smeha ni. Sergej noče več zapustiti vojaka Šimana. Nič ne pomaga.

Vojaku se ulijejo solze, ko prigovarja otroku in kaže na vrata, ga tolaži in gladi po topli drobni glavi.

Kaj naj počnem? Zlepa ne gre, prigovarjanje nič ne zaleže. Vsega mu pa ne morem dopovedati, v kakšno nevarnost se s tem podajava midva oba?

Tako prvo noč prespi ukrajinski otrok pri njem.

Že takemu nedolžnemu otroku se v ne navadnih okoliščinah razvije samoohranitveni nagon do neverjetnega učinka!

Vso noč leži fant čisto tiho v tesnem kotu, zavrt v Šimanovo šotorko in pokrit z vojaškim plaščem. Komaj zaznavno diha. Kot bi bil na preži. Instinktivno so vsa čutila budna kot pri divjadi.

Dežurni podčastnik ne opazi ničesar. Samo srce tolče po njegovem odhodu obema tako silovito, da preglasi bojiščno grmenje.

Zjutraj zapusti Šiman zadnji svoj kvartir. Neopaženo spravi otroka na varno. V bližini ga skrije v neki kot pod ruševinami, kjer je kar dobro shranjen. Založi ga s hrano in mu napravi nekako gnezdo. Kadar pa le more, gre žez dan gledat svojega varovanca.

Zdrava pamet mu pravi: tako vendar ne more dolgo ostati. Od noči do noči je bolj hladno. In ko bi se človek vsaj pogovoriti

mogel z otrokom! Pregovoril bi ga lahko za vsako pametno reč.

Iztakne drugje neko podrtijo, kjer uredi bolj varno zatočišče za nedolžno bitje.

V mrzličnem nemiru mine nekaj časa. Vojaka Šimana pozovejo v pisarno.

Nič ne sprašuje čemu.

Čaka v predsobi, pa čuje iz pisarne: In tisto rusko ščene, kam pa ga je djal?

Gotovo krade vojak v naših zalogah in po otroku spravlja hrano sovražniku v roke! Tega mora biti takoj konec. To jaz zahtevam!

Potem se oglasi stotnikov glas, ki prereže destnikovo izzivanje:

Potemtakem moramo vse otroke pobiti, ker so po vaše sami špijoni? Boste vi odgovarjali za to? Ne! Jaz odgovarjam za vas in za naše dejanje. Mi smo vojaki, ne pa lovci na otroke. Nemški vojak se bori viteško, tudi tukaj v Rusiji, razumeli?

Spet je narednik na vrsti. Tega pa ne razume, kaj pravi.

Potlej se vmeša drug glas. Poročnikov je:

— Kaj človečanske pravice in očetovska ljubezen do nedolžnih, tujih otrok! Mar naši nemški otroci, ki jih pobijajo anglo-ameriške bombe, niso nedolžni? In to so nemški otroci! Kaj pa ta svojat, ta izvržek slovanske boljševinške golazni! Mi se bojujemo za življenjski prostor naših nemških otrok. Rus je sovražnik, ki ga je treba potolči tako ali tako, pa bodisi je starec bodisi otrok, za nas so vsi sovražniki. In s sovražniki nemškega naroda nimamo drugih stikov . . .

Zdaj ga zavrne stotnik: — Ko smo se v Kijevu kar dobro imeli, pa niste bili takega mnenja, gospod poročnik Hempe? Konec zdaj.

Vojak Šiman jo pobere proč. Brez volje je.

Malo pozneje pride naredniku pred oči. Ta ga ustavi z besedami:

— Bodite previdni. Danes sem vas zagovarjal. Vedite pa, da so meni doma ubile bombe edinega otroka z ženo vred. Varujte se sami. Vojna je vojna. V takem času je težko ostati človek. Kar sem rekel, ostane med nama. Šimanu proži roko.

Vojak pa vidi v možatih narednikovih očeh nekaj lepega, kar ga ohrabri za novo upanje iz tope potrtosti.

— Kje je otrok?

— Ne vem!

— Saj ste vendar tam doli nekje v južnem delu Ostmarke, na Koroškem doma, saj ste Vend ali Slovenec, kot se reče po vaše, potemtakem morate tudi tukajšnji jezik nekoliko razumeti. Saj ga jaz tudi. Saj sem jaz tudi nekakšen potomec Lužiških Srbov, tam iz okolice Bautzna, naši predniki so rekli Budyšin. A tudi to obdrži zase, razumeli?

— Kolikor ga razumem, vem, da nima nobenega človeka več, da je mater pred kratkim izgubil in da bi od gladu poginil, če . . .

— Če mu ne pomagate?

— Da!

— Kdaj pa pride spet? Oklevanje in molk.

— Povejte mi to, če hočete, kadar bo otrok spet v bližini.

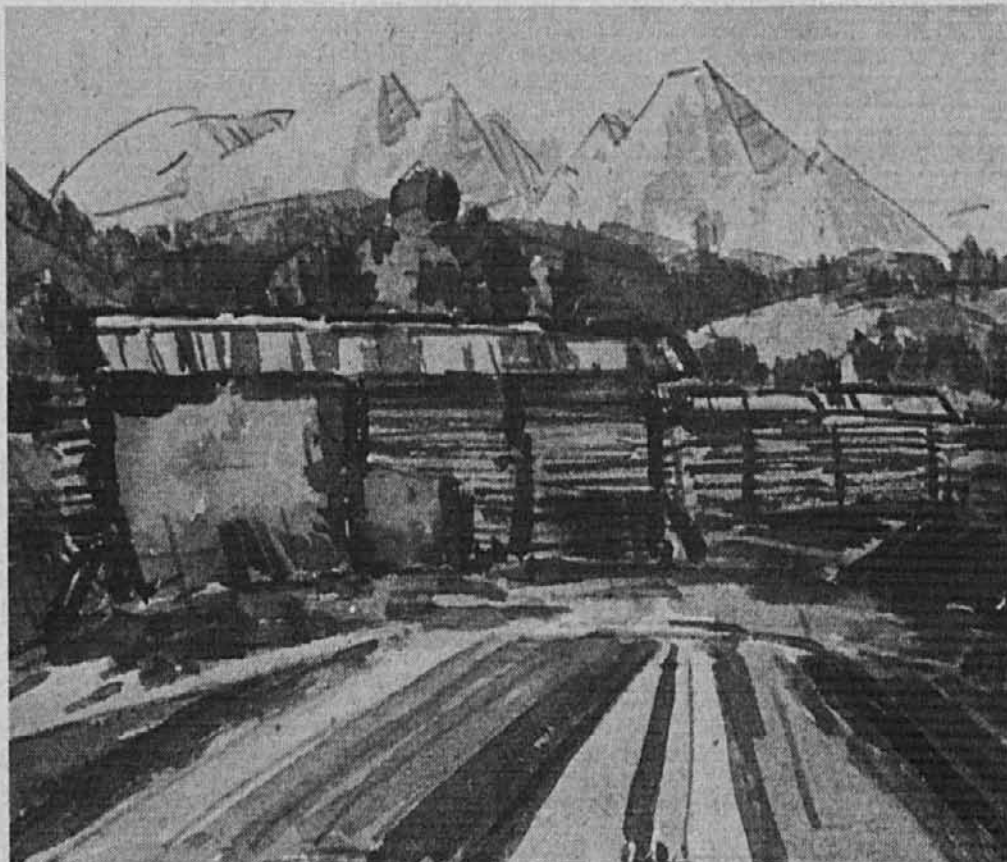
In že je vojak Šiman spet sam.

Ko gre pod večer spet nadvse oprezno gledat v skrivališče, obstoji kot okamenel:

— Sergeja ni bilo nikjer!

Čez nekaj dni spet ustavi narednik vojaka Šimana. Povpraša za otrokom.

Ni ga več! pove le-ta z vlažnimi očmi. Prav tisto noč pa se je začel tudi v ukrajinski naselbini vojni kaos. Sovražnikovi tanki so predrlji fronto. Pokalo je in gorelo; vse je bilo kot bi ponorelo.

Panjske končnice za Florijana

Kritik, ki za gorami
resnico drži,
lahko je zagorski,
le kritik ni.

5

Čemu modričiš, Florijan,
kar jasno je kot beli dan:
na dnu ne mika nas Olimp,
ker raje v svetu smo brez hlimb,
kjer pravo težo vsak dobi:
NA DNU JE TEŽA VSEH STVARI.

Na dnu beseda je, kar je,
in vsakomur se vsa odpre.
Tu brez strahu, da boš zaklan,
lahko človeku sežeš v dlan.
Tu kot izvir je človek čist
in komaj ve, kaj je zavist.
Tu slava izgubi ime:
na dnu ljudje smo še ljudje.

Teža vseh stvari

1

Odkar je kritik Florijan,
je premeten kakor cigan,
ki ve, kako se pretenta
čez vse čeri tega sveta.
S sofizmi in podmenami
kot z luninimi menami
določa pesnikom sijaj:
včeraj mesec, danes mlaj.
No, če do kraja sem iskren,
je Florijan poln muh in men.
Ko ne bi ga do dna poznal,
bi ga v te verze ne koval.
Če lunast je, ostal bo tak,
dokler ga ne pocitra vrag.

2

Ko bil poet je Florijan
(čeprav kot jaz obrobno znan),
pred pesniki je prsil koš:
»Če si poet, izpusti nož!
Zdaj kritik je. Kontrapoet
prezira pesnike in svet
in rabi nož zahrbtnosti,
podtikanj, zlobe in laži.
A nož je nož in laž je laž,
čeprav še tak ji videz daš,
da se ti zdi kot čist zlatnik,
potvorba je in ti lažnik —
lažnik samo, samo sofist,
le varavec, ne humanist.

3

Čemu se mučiš, Florijan,
da bi se kazal nepristran.
Zares je prava muka muk,
kako primukaš se do kljuk
varavah sklepov in besed,
da bralce speljal bi na led.
Kako se slišiš in mediš,
po mačje predeš in prežiš,
kako bi se pognal v napad
in pesniku prerezal vrat.
Hinavska maska — tvoj obraz,
besede vse — praznina fraz
in tisti 'žal' (vemo ljudje)
le krokodilje so solzé.

4

Odkar je kritik Florijan,
mogočen je kot božja dlan.
Čeprav bolj nizke je rasti,
je zrasel že čez gore tri.
Ko se na prstih v svet povzpne,
je kakor bog, ki vidi vse.
V neskončno moč zaverovan
pripravlja nam vsem sodni dan.
V rokah drži molčeči svet.
Pred njim trepeče vsak poet.
Če z vrha pahne te v prepad,
si prav gotovo zlomiš vrat.
Le kaj bi te oblival srh?
Krtina ni Olimpa vrh!

Alkimist

1

Naš slavni kritik Florijan
(priznajmo mu) je mož pretkan.
Pretkanec, da mu para ni,
resnic nasplošnih nadrobi.
Pove prav vse in vendar nič,
boji se stihov — živih prič:
citati bi ponesli ga
prehitro na majava tla.
To kritikaster dobro ve
in mimo stihov gre molčé.
Prav v tem je znak pretkanosti
in up v moč samozvanosti.
Če en sam stih navedel bi,
vsa kritika se v prah zdrobi.

2

Naš slavni kritik Florijan
rad pleteniči noč in dan.
Kdor pleteniči, plete nič.
Kdor plete nič, je pridanič.
Nič temelj je za vsako laž.
Lahko ji prepričljivost daš,
a je le to, kar je bila:
na niču nič se zavozlja.
Ker nič je nič in ne drži,
opremi jo s številkami:
številke šifre so za verz
in poezija je commerce.
Resnico Florijan skoti:
resnico, ki resnica ni.

3

Naš slavni kritik Florijan
ima za vago svojo dlan.
Z dlanjo vso težo ugotovi
in šteje verze: en, dva, tri ...
In ko prešteje skoro vse,
brž knjigo pred seboj zapre.
Lisjaško in žarečih lic
ugotovi se lak platnic,
oceni — strokovnjak — papir
in spelje bralca na svoj tir,
čez pesnika požene vlak,
kot da vsak bralec je bedak.
Bedak, ki kritiku pusti,
da ta zaveže mu oči!

4

Naš slavni kritik Florijan
(kdo upa podvomiti vanj?)
kot Prodikos iz Keosa
se rad z besedami igra.
Ujet v sofistično nadrost
čez vse prepade najde most.
Po znani meri se ravna
kakor kak Protagora.
Res, laživeda — veda ved
je sofistika besed.
Čez reko pride brez brvi,
zlato iz peska naredi.
Čeprav v tem pesku ni zlata,
svoj pesek za zlato proda.

Šarlatanov ples

1

Naš slavni kritik Florijan
res ni navaden šarlatan.
Za gorski cvet ko čisti med
razglaša sebe rad vseved.
A ko napihne ga napuh,
mu vid opeša in posluh.
Kjer panji so, zanj panjev ni,
Brez sluha je in brez oči.
Ne vidi vrat. Zanj vse je zid.
Zdaj butajo ga vrata v rit.
Čebele z želi iz bodic
ga pikajo izza končnic,
ker med ni med in cvet ni cvet,
vse zloba je in strup besed.

2

Naš slavni kritik Florijan
(priznajmo mu) ni brez možgan.
Njegova glava — uma vir
v resnici je samo osir,
od koder z zlobo osji roj
pošilja nad poeta v boj.
Ni slavec, ne, ta srakoper,
človekoljubni ljudožer.
V navidezni poštenosti
obraz je premetenosti
in pod naličjem strpnosti
se skriva nož zahrbtnosti.
Recimo mu: človekoljub,
ki v vino rad ti kane strup.

3

Naš slavni kritik Florijan
je strokovnjaško podkovan.
»Ideje ni! Ničesar ni!
od pesnika podi ljudi.
Ne najde vrát prežeč na vrát
za svoj naskok, za svoj napad.
Bodala brusi za svoj cilj:
sofizme, logiko in stil,
da s pomočjo besednih fint
zapelje bralce v labirint.
Potem izhoda vse zapre
iz labirinta kritike.
Priznajmo mu, da mož pretkan
je kritikaster Florijan.

4

Naš slavni kritik Florijan
si srečen mane dlan ob dlan.
V natiskan umotvor strmi,
kot da prepričal je ljudi,
zaprete v labirint njegov.
Uspeha, zmage je gotov:
»Poeta jeseniškega
do smrti sem pobil na tla!
Obraz žari mu — zlobe sij,
pero njegovo — težki kij.
Ta kij — mogočni čarodej
prišel brez dvoma bo v muzej
kot nepotvorjeni primer,
pišoč potvorbe vgnomer.

*Naš slavni kritik Florijan
res ni navaden šarlatan.
Že dolgo ve, da moč slepil
varavcu daje moč in stil.
Sofistične negacije
vzbude halucinacije.
Vsa logika, vsa skeptika,
narobe dialektika
in etika — neetika,
izcimljena estetika,
ves leporečni arzenal
za čvrst dokaz brez trdnih tal.
Sofist da s sredstvi spretnosti
lažem obraz verjetnosti.*

6

*Naš slavni kritik Florijan
res ni navaden šarlatan.
Varavost, zloba, strup besed
za pesmimi zabriše sled.
Če ogenj rimaš z rimo rim,
od pesnika ostane dim.
Če kaplja se spreminja v hlap,
iz hlapov hlap je tudi slap.
A slap šumi iz veka v vek
spočetje in življenje rek.
Rad slap razblinil bi z lažmi?
Slap ne usahne, ne izhlapi.
Z lažmi lahko popišeš list.
A slap ni list. Ostane čist.*

Novi KARNEADES

1

*Odkar je kritik Florijan,
je centrifugastih možgan.
Zato se mu tako vrti,
ko sodbe pesnikom deli.
Ne vrtiljak, poet bo kriv,
če kritika bo pot obli.
Vrti, vrti se vrtiljak,
v želodcu teža, v glavi mrak.
Slabosti in vrtenja sit
izgublja kritik apetit.
In ko na bruhanje mu gre,
na pesnika izbruha se.
(V območju sredobežnosti
je kritika brez težnosti.)*

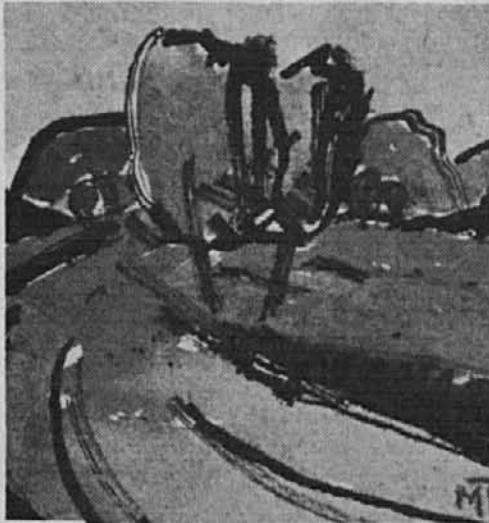
2

*Vse, kar napiše Florijan,
je jasno kot megleni dan
in polno kakor strgan žep,
zanj glava tam je, kjer je rep,
iz kolka mu rasto roké,
iz ključnice štrle nogé,
zanj sever je, tam kjer je jug,
kislina zanj je kajpak lug,
resničen cvet je zanj plevel,
zato vse rože je poplel.
Njegove muhe — mera mer,
edina, ki mu kaže smer.
Res, mastne izpušča iz možgan
naš slavni kritik Florijan.*

3

*Tvoj umotvor res, Florijan,
je plod izprijenih možgan.
Ves trud sofističnih bravur
zaudarja bolj kot gnojni tur.
Kot premeten star špekulant,
v pravičnosti več simulant,
presleplil rad z besedami,
sofističnimi ujedami,
bi vse, ki skozi čas smo šli
z odprtim srcem brez laži.
Kritikaster in glumač
si ves, kar gleda te iz hlač.
Za etika brez etike
nobene ni kozmetike.*

*Če je res kritik Florijan,
bo bolj kot Karneades znan.
Se včeraj v hvali ognjevit,
te jutri pošlje muzam v rit.
Jed, ki jo hvalil je vseuprek,
mu na gostiji jemlje tek.
Le kaj bi ga gostil, poet,
če mu ne tekne tvoja jed,
če žolčni je dobil napad,
zamenjal rože za osat.
Osat mu daj! Spomin bodic
mu pošlji s svojih Jesenic.
Kot Karneadesa je Rim,
ga pošlji v jeseniški dim.*

Nagajivke

1

*Skrivalnice naš Florijan
se gre kot kakšen ciciban.
Ugasne luč in luči ni,
ne oken, vrat, vse je v temi.
In v tej temi, prav vsemu kos,
nas vleče Florijan za nos.
Res, takšen je, kot da se gre
predšolske še skrivalnice.
A ker je kritik Florijan,
ne more biti ciciban.
Ni ciciban, je cicifuj,
v župančičevski verz ga vkuj,
saj tudi sam je kot poet
Župančičev rabutal med.*

2

*Ko bil poet je Florijan,
na slavo čakal je zaman.
Zato šel z zanko je pod hrast,
zaverovan v stoletno rast.
Na hrastu pa le verz visi;
nikomur v smrt se ne mudi.
Naposled ni le on poet,
ki ne kadi mu s slavo svet.
Zakaj bi taval zagrenjen,
če ni te stisnila v objem
največja cipa vseh vlačug,
začetek tug in konec tug.
Zakaj bi jo iskal potrt,
saj tudi slavo čaka smrt.*

*Ne greni se moj Florijan,
pred tabo dolg, še dolg je dan.
Ceprav že nosiš šesti križ,
pri ženskah nisi ob prestiž.
Dokler si zdrav, dokler si čil,
do ženskih kril si občutljiv.
Za množično ljubezen unet
si prav tako kot vsak poet.
Kaj dno? Kaj vrh? Drugačen vrh
pripravlja ženske v sladki srh.
Ko mandljevi nam odcveto,
marelice svoj cvet odpro.
Ženam možje, možem žene,
nekoč prav vsak dobi rogé.*

4

*Ne greni se, moj Florijan,
še mnogokrat boš šel na stran
in treba bo in treba bo
velikokrat še to in to,
ker v letih teh hudo je le,
če se prebava ti zapre
in če iz poapnelih žil
kri ne poganja svežih sil
v osir sesirjenih možgan,
kjer zamenjuješ noč za dan,
nož za pero, verz za papir,
smrdljiv kanal za čist izvir.
Kadar s človekom je tako,
je, Florijan, zares hudó.*

5

*Ne greni se, moj Florijan:
obema se nagiba dan,
oba nadlogi sva nadlog,
obema je opešal rog
in včasih je težko celo
kanarčku izmenjati vodo.
V možganih vedno bolj si hrom,
mehur postaja kamnolom,
kot tožil je svojčas Voltaire.
Vse to te iz poetskih sfer
potegne na realna tla,
kjer čas kot vsakomur ti da
pravičen prostor pod zemljó
in usta ti zapre s prstjo.*

6

*Ne greni se, moj Florijan,
če na slavo si bolan.
Glej, s Sancho Panso Don Kihot
zaman podal se je na pot.
Na gnoju zgnil je Heraklit,
v ušeh končal je Demokrit.
In Sokratu, vemo, uši
so pile kri do konca dni
in obsodile ga na strup,
uši, ki vzrok so za brezup
vseh, ki jih melje vrhnji svet,
uši, ki te požro, poet.
Le trpi, trpi brez miru,
kot bil si, boš ostal na dnu.*

Post scriptum

*Tako, prijatelj, Florijan,
naj za slavo ti sežem v dlan
prijateljsko kot meni ti:
ostani zdrav in dobro spi.
Med panjskimi končnicami
se staram z Jesenicami
in kregam se za prazen nič.
Pozdrav pošiljam Ti na Vič
(manj kakor 400 vrstic)
s pozdravi nas vseh z Jesenic.
in še p. s. Teh verzov sit
pošiljam vse hudiču v rit,
tako kot Ti si me poslal,
ko verze štél si in ne bral.*

... Pravzaprav sem v teh dvajsetih letih res že marsikaj doživel in preživel. V dijaških letih sem ujel še zadnji izpev in dopev partizanskega pesništva; takoj zatem sem prebral (povečini slabo) »kram-parsko« poezijo (tistih, ki so po delovnih brigadah bili sicer dobri ročni delavci); nato sem se prvih pet let novega desetletja boril proti oblastveno diktirani kulturi in za pravico osebnega izražanja, naslednjih pet let pa proti diktirani kulturi in neosebnemu izražanju porajajoče se avantgarde, ki se je združevala v literarno klapo; sledila so dolga leta ontološke strahovlade »perspektivovcev« s klavnim koncem, odetim v herojski staniol; in potem je prišlo do hitro se stopnjujočega popolnega razkroja: začelo se je s pisanjem zmerom bolj nerazumljivih »klobas« ter preko absurdistične, filozofske, zabebantske, straniščne, strukturalistične, topografske, tipografske, geografske, hektografske, heliografske, šapirografske, opalografske, tarasografske ter podobnih »poezij« prišlo do reizma, ludizma, deskripcionizma in vsesplošnega pesniškega revmatizma, ki ga imamo lahko za najbolj uspelo vrst tovrstne poezije. Pri tem spominsko obnavljanju, kaj vse se je v zadnjih dvajsetih letih vrstilo mimo nas, seveda ne smemo ostati pri samem naštevanju, temveč si moramo v mislih osvežiti tudi to, kam je ves ta »razvoj« pripeljal poezijo v svoji končni posledici; približno do tega: prvotno popolna dostopnost pesmi je pristala v nesmiselnem blebetanju ali celo v samem črkovnem gradivu; strnjena vezana beseda je prešla pot od popolne slogovne in metrične obdelanosti, preko vse bolj upadajočega zanimanja za obliko, do popolnega uničenja verzov in do odprave sploh vsake skrbi za lepote sestavine; in slednjič, a ne nazadnje, sta se prvotno družbeno navdušenje in življenjska radost preko vsevečjega umika, v zasebnost in ranjenost slednjič sprevrgla v popolno razočaranje, črnoglednost, občutek nesmisla, popolno zanikanje življenja in prav na koncu v to, da je človek povsem izginil kot predmet (da ostanem samo pri pestništvu) poetičnega zanimanja. Posamezni ustvarjalci so sicer obstali na raznih stopnjah tega razvoja; toda upoštevaje prehojeno pot in trenutno stanje, ki ga vladajoča plast kulturniške javnosti priznava za zadnji dosežek, lahko ugotovimo, da je slovenska vezana beseda v teh dvajsetih letih prišla od verzov;

Hej, tovariši,
zdaj na delo vsi,
nov svet dvignemo iz ruševin!
do takihle pesmi:

a b c d	a f l s ž
e f g h i	b g m š t
j k l m n	c h n u o
o p r s š	d e k r z
t u v z ž	d e k r z
	(itd.)

(Matjaž Hanžek, Tribuna 4. 6. 1969)

Ali pa, v drugi smeri, do takihle pesmi (nalašč navajam odlomek iz najbolj »razumljivega« in tudi »najboljšega« vseh teh piscev — Šalamuna — ki ga jemljejo zares celo univerzitetni profesorji):

videl sem kitajca, platane se pogrezajo
live in your head
fina zelena uniforma iz finega zelena
dreka
komu daš lahko roko v usta? drugi so
šmuglerji
veselo ptičje petje, ogromen lesen kolut
java, daleč so ti kraji, ploskanje ob
potapljanju zdravih sil
rada bi imela kufurček iz slame, potem
bom umrla
sive ošpičene in ustnice in padanje
snega
žganje, prerezana beločnica, sandback
frederick lane

ausbildung, drsanje po neočiščenem
vremenu bolečin
live in your head, fino se počutim, če
imam na telesu sol

itd.

(Modro, Problemi 1970)

In če zdaj pripomnim, da ti zgledi niso kakšna izjema, temveč da take in podobne stvaritve sestavljajo pretežni del besedil v naših zbirkah in revijah (v zadnjih nekaj letih vsaj petdeset novih imen) — potem je slika tega nenavadnega razvoja poezije in njenega trenutnega cilja dovolj pregledna in zaokrožena.

Pri tej klavni podobi me prav nič ne prepričajo razna modrovanja o »vernem odsevu resničnega stanja«, o »propadu humanizma«, o »nesmislu umetnosti«, o tem, kaj je kdo »hotel povedati«, o protestu, o novem, globokem, zgodovinskem, ontološkem, eshatološkem in vsem preostalem, kar lahko najdemo v slovarčku tujk in v Kermaunerjevih labirintih. Zame je važno samo to, kar je. In to, kar je, je bedno stanje umetnosti.

Vse to sem moral omeniti, da se sploh lahko približam odgovorom na vprašanja, ki si mi jih zastavil: 1. Zakaj sem izmed svoje generacije najbolj umaknjen, 2. Kaj mislim danes o svoji literarni usmerjenosti, 3. In kaj o raznorodnih skupinah in kritikih.

Da sem najbolj umaknjen, ne bi rekel. Iz mojega pesniškega rodu se jih je mnogo še bolj umaknilo, razen Zlobca pravzaprav vsi. Ampak saj pri tem ni pomembna stopnja umaknjenosti, temveč to, da sem kot mnogi drugi v svojih najlepših letih sploh umaknjen; kaj me je k temu prignalo?

Ker veš, kakšne pesmi pišem, te po vsem tem, kar sem navedel, vljučno vprašam: Kako pa naj bi ne bil umaknjen? Kaj pa naj vendar delam v tem literarnem gomoženju? Zlasti še, če te spomnim na to, da tu ne gre za objavljanje sredi objavljajanja in razpravljanje sredi razpravljanja, temveč za delovanje v neznosnem ozračju duhovnega nasilja. Ta umetnjakarska srenja se je med sabo tako spretno branjevske prepletla, da s svojo propagando popolnoma obvlada tržišče in drži v rokah domala vse niti tekočega kulturnega dogajanja, vsaj po učinku, če že po položajih ne. Treba je samo pogledati po podpisih v kulturnih rubrikah in po revijah (če se omejimo samo na poročevalsko in kritično dejavnost, ki je pri propagandi najpomembnejša). Po vseh luknjah so zalezani razni škribontarčki in nadarjeni prefriganči. In ti landsknehti avantgarde, ti »pogodbeniki« modernistične mafije kaj hitro, kar po nekakšnem tihem nenapisnem sporazumu ustoličijo in razbobnajo tega ali onega novega genija svoje »cose nostre« ali pa mimogrede v križnem ognju zmrcvarijo humanista, ki se upa sklicevati na svoje mnenje in na lastni občutek. Nič čudnega, da so se umaknili številni pisci in domala vsi prejšnji razmišljajoči in ocenjujoči spremljevalci kulturnega dogajanja; kaj se ne bi, kaj pa so počeli z njimi vse od »Perspektiv« sem? In da ni novih resnih ocenjevalcev in še zlasti poročevalcev, ali da jih skoraj ni? Kdo si upa povzdigniti glas, če si noče zapeti bilj? Ker se jim je posrečilo ustvariti klimo, v kateri so v popolni premoči, je vsakdo, ki ni iz njihovega legla, že vnaprej obsojen na uničujoči molk ali na načelno izničenje. Teško se je namreč boriti s temi kobilicami kulturnih polj: ker ne poznajo odgovornosti, jim gre pisanje zlahka od rok in tako imajo na pretek časa, da neprenehoma grizljajo po vseh časopisih, kjer jih le tiskajo, in to je skoraj povsod. In kaj naj počnem jaz, ubogi klic in puščavi, s svojim picem proti stoterim vilam in cepcem? Kaj naj dosežem

proti Tarasu Kermaunerju, ki napiše sto strani medtem ko jaz eno samo? Ali proti združenemu modernističnemu ferajnu »Naših razgledov«? Da o »Problemih« sploh ne govorimo. In proti falangi literarnih zgodovinarjev, ki ti mimogrede z vso avtoriteto od-drdrd-ežejo glavo na predavanju ali v učni knjigi? In proti Jožetu Snoju, čigar specialiteta na vsakodnevem meniju njegovih 80.000 bralcev »Dela« je »taktika smrtnega molka«? Ali proti Dimitriju Ruplu, temu vrtičkarju tujih paber-kov in generalnemu solinarju pameti za socialistično republiko Slovenijo? Lahko bi še in še našteval, ampak saj ni treba popiti vsega soda, da bi vedeli, kakšno vino teče iz njega, kajne da ne? Kaj naj počnem sam ali skupaj z nekaj raztresenimi sebi podobnimi, če je (naj stvar imenujem kar z enim samim skupnim imenom), če je avantgarda vladajoča umetniška smer? Vladajoča, kljub temu, da je na videz v podrejenem položaju, in kljub temu, da si vzdržuje nekakšen tih sloves, da je pri oblasti v nemilosti, čeprav jo ta oblast vzdržuje že leta in leta? Kaj drugega razen to, da ob vsaki priliki, ki se mi ponudi, ponavljam nekaj starih resnic:

Da, to, če je avantgarda zmagala, še ne pomeni, da ima tudi prav; da avantgarda ni nobena resnična umetniška smer, ampak mafija spretnjakovičev, ki so izrabili družbeno konjunkturo in vsilili kulturni javnosti svojo voljo; da s svojo prisilo sproti uničuje domala vse mlade moči, ki bi se brez njenega pritiska morebiti lahko normalno razvile; in da namesto njih, ali iz njih, kot umetna valilnica producira kljune po svoji podobi in sličnosti; da je avantgarda slaboumni in zapoznani ponaredek tujih zavoženih smeri, ki oznanja nekakšno nadnarodno umetnost, pri čemer ji je na poti vse, kar je kakorkoli povezano z domačimi koreninami; da je po svojem bistvu in namenu človeško in družbeno razkrojevalna; da se skriva za nekakšno navidezno politično naprednostjo, čeprav je očitno, da jo oblast trpi predvsem zato, ker ji njeno delovanje ni nevarno, saj usmerja moči v prazno vezanje otrobov; da s svojo neresno hrupnostjo pred nepoučenimi ljudmi, ki jo plačujejo meče v nemogočo, slabo luč tudi pravo kulturo in ji s tem spodkopuje gnotne temelje obstoja; da široke množice morebitnih uporabnikov umetnosti odvrča od duhovnega življenja. Skratka, da je mrčes, ki v imenu umetnosti pije umetnosti kri.

Niti najmanj se mi ne da svoje trditve dokazovati z dlakocepsko in besedogrizno »znanstveno« telovadbo. Gre mi le za to, da povem, kaj mislim, drugi pa naj si mislijo, kar hočejo. Kdor se spusti v prerekanje, zagazi v močvirje, iz katerega se ne zvele več zlepa. Za človeka, ki si namerno ne zatiska oči, je treba zastaviti na račun pisanja modernističnih oznanjevalcev eno samo kratko vprašanje, pri čemer lahko celo zapustimo ozko področje poezije in književnosti. Vprašanje se glasi: kaj cenim in česa ne cenim avantgardistično pisanje v poročilih, ocenah in načelnih spisih? Ne bom se trudil, da bi odgovore uredil, saj tako govore vsak zase.

Nos na vrhu glave je pri tem že vnaprej sprejet kot resno umetniško prizadevanje; za takega mojstra, kot je primer Jakac, pa je že vnaprej določen vzdevek, da »dela fotografije«. Pred rumeno liso na vijoličastnem ozadju, ali pred razpokano skorjo na zlati ploskvi bo avantgardistični kritik ugibal o globočini avtorjeve misli, pred tihožitjem ali pokrajino ali veduto pa si bo pomilovalno smehljajoč vrtal s prstom po nosu. Piljenje po stari žagi ali drgnjenje z zamaškom po steklu je tem ljudem izraz modernega duha, ki mu je brca v konzervo s

črepinjami ljubša od sozvočja. Rezanje vratu živi kuri na odru jim je globlje kot »biti ali ne biti«. Kamen z luknjo v sredi nadvse domiselna ponazoritev ženske, ki jo modernistični pesnik opeva kot (dobesedno citirano) »fukmašino«. Violinist bo topleje sprejet, če bo igral na Boschevo sliko, kot če bi imel pred sabo note. Film mu bo toliko bolj všeč, kolikor bolj bo prazna dvorana, saj to, da »tepci« ne razumejo genialnosti, je dokaz genealnosti. Razstava je vredna ogleda samo takrat, če so razstavljene »čevlji, guma, drek, mravljinca«, kot sem napisal svoje dni v zbadljivki »Antisong«. Ker je tam zbrano tudi še vse drugo, kar tu še manjka, lahko zapustim te bežne pobleške in se vrnem spet v književnost, k poeziji.

Začnimo pri obliki, ki je najpreglednejša.

Urejeno pisanje (ritem, kitice, rime itd.) se zdi avantgardističnemu kritiku staromodna navlaka. Pisanje v prozi je dobro samo tedaj, če bralec ne ve, za kaj pri vsej stvari gre, in če mora mukoma iskati začetek in konec. Pravopisna pravila so nepotrebna šara. Sploh je za pesem najlepše, če je čim daljša neurejena klobasa. Zelo dobro je tudi, če je vse skupaj čim bolj neurejeno blebetanje. (Zanimivo je, da so iskalci »novega umetniškega izraza« na vseh področjih umetnosti zmerom ljudje, ki očitno nimajo nič povedati ali taki, ki celo poudarjeno izjavljajo, da nočejo nič povedati). Če pa že nanese, da pesem ni ne črkovna zmeda ne pojmovanje jecljanje (ali v primeru, da gre za razumljivo dramo, novelo, roman, razpravo in podobno), potem veljajo sledeča vrednotenja: oseba in dogodki iz resničnega, vsakdanjega življenja so nezanimivi — upesnitve vredni so le postopaci, falirani študentje, manijaki, prifrknjenci, cipe in podobno. Kakršnakoli ljubezen je deplasirana, zanimivi so homoseksualci, prevržeži, mogoče še kakšni kompleksarji ali življenje na koruzi. Sicer pa je tudi ljubezen te vrste zastarela raba. Tisto, kar šteje, so »negativna« čustva: sovraštvo, jeza, zavist. In navade kot pijanstvo, mamilarstvo, kurbirstvo, zvodništvo. Veselje do življenja je malomeščanska laž. Cenjeni so filozofarstvo, posmehljivost do vsega, cinizem, nihilizem. Izdajstvo je resničnejše kot zvestoba, delo je limanica za bedake, vera je telovadna gred za bebec. Kakršnakoli hotenja razen žretja, pitja, postopanja in kurbanja je nesmiselno in zastarelo. Krona vsega pa je razdražena naveličanost, otopelost in samomor. (Po možnosti tuj.)

Saj ne kaže še naprej izgubljati besed z naštevanjem; tudi ne teh trditev dokazovati, čeprav bi bilo vsako mogoče podpreti s točnim navedkom. Zato bo boljše, da povzamem smisel navrnjenega v enem samem stavku: avantgarda se obrača od stvari, ki so človeku prirojene, in od takšnih, ki jih je človeštvo skozi tisočletja spoznalo za vredne in lepe. Ne samo to: goji, spodbuja in razglaša prav tiste reči, ki so njihovo popolno nasprotje. In če pomislimo, da se v nasprotju s človeškim znanjem, ki se kopiči bistvo človeške narave spreminja zelo počasi, potem lahko na kratko rečemo, da je avantgardna »umetnost« zavrгла življenje; iz tega pa nujno sledi, da bo življenje zavrгло njo. Kot življenje samo, tudi umetnost, ki nastaja iz njega, ne more dolgo trpeti, tistega, kar ji jemlje smisel. Eden od obeh nasprotnikov mora biti uničen. In ker je samoohranitveni nagon zmerom močnejši od uničevalnega, bo k človeku obrnjena umetnost prav gotovo in nujno prej ali slej spet pometla v avantgardistično navlako. Našle se bodo mlade moči, ki se jim bo vse to modernistično spakovanje v slepi ulici dokončno uprlo in si bodo zato poiskale svojo lastno, človeškega duha vredno pot. Mislim celo, da ta čas v našem prostoru niti ni več tako daleč. Nesmisel je prigan prav do konca, modernistični burkeži ne morejo več pokazati domala

nobenih novih »štosov«, s katerimi bi še naprej pritegovali pozornost zmerom radevednih opazovalcev, ki so doslej tu in tam popasli oči na njihovih štantih. Po mojem se je avantgarda preživela, samo segniti še mora.

Kot vsaka stvar pa je bilo tudi to prazno in ničvredno obdobje po svoje koristno. Predvsem je poskrbelo za to, da ni prišlo do usmrjenih voda, da se je ves čas nekaj gibalo. Poleg tega je že s samim svojim delovanjem kot kužni zasevek klic rodilo v telesu kulture sveža protitelesca, ki bodo po prestani krizi samo še okrepila njen organizem. Zanimivo je namreč, da se je kljub vsemu pritisku teh zadnjih let vendarle prebilo v javnost nekaj »humanistov« in to takih, ki so zrasli sami iz sebe, sredi razkroja, in ki so dedno neobremenjeni. In tudi med najnovejšimi imeni postaja v zadnjem času vse nekam razumljivo, da človek samo strmi, kot da bi se zbudil po dolgi mori. A da se vrnem: in slednjič je treba priznavajoče oceniti samo prehojeno pot: za vsemi temi pesniškimi tokovi sicer (razen kakšnega imena v literarnih zgodovinah) ne bo ostalo nobenih umetniških del, vendar pa bo za njimi ostalo spoznanje, da njihova pot nikamor ne drži in da si jo novi rodovi torej lahko prihranijo.

O REPREZENTANTIH IN LITERARNIH ZGODOVINARJIH

... Vsi skupaj že desetletja živimo pod takšnim moralnim pritiskom modernističnih trobil, da začnemo videvati ščurke tudi tam, kjer jih ni. V nemajhni meri so tega krivi tudi naši (mlajši) kritiki, za katere me sprašuješ, kaj mislimo o njih. Da se razumemo — o dnevnih poročevalcih in tekočih ocenjevalcih sem že govoril. Zato bi zdaj posebej omenil še tiste, ki posegajo v literarno dogajanje bolj celovito in ki bi jim lahko rekli »literarni zgodovinarji« (dr. D. ušan Pirjevec, dr. Boris Paternu, dr. Jože Pogačnik, dr. Janko Kos, Taras Kermauner in morda še kdo). Ti imajo zaradi svojega družbenega položaja — domala vsi so univerzitetni predavatelji — že po naravi stvari velik ugled in torej tudi veliko odgovornost, saj njihova družbena pomembnost zelo poudari težo vsake njihove presoje. Toda resnična živa umetnost in ob njih nima kaj dosti obetati: ali umetnost sploh omalovažujejo, kot na primer Pirjevec; ali so prepričani, da je novo zmeram tudi dobro in pravo, pa preveč podpirajo literaturo in premalo umetnost, kot na primer Paternu; ali imajo že vnaprej izdelano razumsko kopito vrednotenja, pa skušajo književnost prilagoditi, da bi se mu prilagala, kot na primer Pogačnik; ali so danes za vse in jutri proti vsemu, z zmerom drugimi utemeljitvami in zmerom drugimi nameni, za vse novo, ne glede na to, kakšno je kot na primer Kermauner; ali so brez prave povezanosti za poezijo in zato nekako neizraziti in nespodbudni kot na primer Kos. Poleg tega se vsi po vrsti pri svojem pisanju obnašajo nekako tako, kot da glavno ni delo ki ga obravnavajo, temveč njihova obravnava sama. Nobeno od naštetih stališč seveda ne more delovati in tudi ne deluje spodbudno na nastajajočo umetnost, prej narobe. Mogoče je katero od stališč vsaj delno primerno za obravnavanje preteklih dob. Mislim pa, da je brez zavzetosti, brez občutka za lepo, brez uživanja ob stvaritvah vsaka kritiška dejavnost v bistvu jalova, tako za staro kot zlasti še za nastajajoče ustvarjanje. Mogoče v tem zadnjem primeru kritika sploh ni mogoča. Ne vem. Vsekakor pa so tovrstni razni »znanstveni« izsledki očitno pristranski in potemtakem v najboljšem primeru samo različica resnice, v najslabšem pa farbanje samega sebe in tistih, ki so tej »znanosti« pripravljene verjeti. K temu je treba pripomniti, da tisti, ki so ji pripravljene verjeti, tako ali tako verjamejo zmerom samo tisto, kar sami hočejo ali nočejo verjeti in kar bi verjeli ali ne verjeli, tudi če

ne bi bilo nobenega znanstvenega dokazovanja.

Po vsem tem, kot vidiš, o kritikih ne mislim najbolje, vendar tudi posebno slabega ne: vsi pač nekaj počnemo na tem ljubem svetu in zakaj ne bi tega smeli tudi oni? Hec mora biti, kot pravi Taras Kermauner. In naša kritika že dolgo ne pride dlje kot do spekulativnih vednosti, v katerih se posebno dobro počuti dr. Dušan Pirjevec.

O POEZIJI

Po vsem tem, kar sem ti na dolgo pa kljub temu vseeno na kratko navedel in natresel, mi ne bo prav nič težko odgovoriti tudi na tvoje zadnje vprašanje: Kaj mislim danes o svoji literarni usmerjenosti? Vse bistveno je razvidno že iz tega, kar sem povedal, če le poiščemo nasprotja. To pa bi na kratko lahko strnili v tele tri splošne silnice: kot sem mislil od vsega začetka, tudi še danes mislim da mora prava umetnost izvirati iz človekove nuje po izpovedi, da mora obravnavati človeške probleme (to je pretežno tudi družbene) in da ji je prej v čast kot ne, če je tako, da je dostopna tudi drugim ljudem. Nadalje mislim, da mora poezija zelo skrbeti tudi za obliko in besedno kulturo, saj se prav po teh svojih lastnostih v mnogočem loči od drugih ustvarjalnih zvrsti: samo čustvo ali samo misli še ni poezija; in da ne bom izgubljal časa z opisnim dokazovanjem, raje jasen primer: tudi v časopisnem članku, sta lahko dana čustvo in misel, pa le ni pesem, ampak je članek. In slednjič bi poleg teh dveh zahtev, ki se mi zdita nujni za nastanek vsake prave poezije, omenil še povsem osebno mnenje, ki se ga sam držim pri svojem pisanju: vse splošno človeško mi je seveda najbolj pri srcu, vendar me prav tako prav nič ne moti tisto, kar nosi posebne poteze okolja, potreb in časa, v katerem živim (kolikor to sploh ni pogoj za nastanek splošno človeškega). In poleg tega, a ne prav na koncu, se mi zdi tudi samo po sebi umevno in prav, če v posebnih razmerah našega naroda poezija kot sploh vsa umetnost, ki ga je opravljala ves čas boja za obstanek, ki kot kaže ne bo nikdar končan. Dokler ljudje poezijo s takimi potezami potrebujejo in cenijo, je očitno tudi opravičena, ne glede na teorije s Francoskega in na filozofijo z Nemškega, ki se jima ni treba ubadati z »biti in ne biti«. Vsaka žival ima tako glavo, kot se najbolje prilega njenemu telesu, ne tako, kot bi jo imela, če bi jo imela drugačno, kot jo ima, a je ne more imeti, kot literarna teorija, pač ustvarja teorije, ne pa glav. Ko poezijo si torej summa summarum predstavljam natanko tisto, kar sodobna »znanstvena kritika« napada kot nesmiselni in preživeli se humanizem. Moram reči, da stokrat rajši veljam za sentimentalnega humanista in tradicionalista, kot da bi moral svoj vstop v klub genialnih glav plačati s tako, človeško dostojanstvo žaljivo ceno. Ali še preprosteje in jasneje povedano: raje, kot da bi pisal modernistično poezijo, bi raznašal časopise in mleko ali pa šel za vratarja v hotel za pse: več smisla bi imelo.

Preden končam, bi rad še poudaril, da nikomur ne kratim državljske pravice do umetniškega pa tudi umetnjakarskega izživljanja ne, naj bo že kakršno koli. To pa seveda pomeni, da zahtevam tudi zase enako pravico. K tej pravici sodi tudi to, da lahko človek pove o vsaki stvari svoje mnenje, naj bo še tako ostro; to pravico priznavam seveda tudi tistim, ki mislijo nasprotno. Vse, kar pri tem zahtevam, je le navadna človeška poštenost, brez lumparij in politikanstva. Zato sem bolj kot s samo modernistično navlako, ki bo prej ali slej tako samo od sebe zgignila s prizorišča, do konca sprt z modernistično kritiško mafijo, ki že leta vlada slovenskemu kulturnemu prostoru, ki razglaša avantgardo za višek umetnosti in načrtno ter brezobzirno in z vsemi sredstvi hromi in uničuje vsako resnično umetniško hotenje.

Valentin Cundrič

Soneti

4. venec

1.

nazadnje pa si opuščen
razlit po blatnih tleh
so rekli: zaželen
doma v ljudeh

in stene so vesolja
k tebi primaknili
kot da je tvoja volja
da bi te veselili

steza od tebe pa do mene
je pot strahov
pokrajine zelene
ne pridejo domov

sediš na veji dni
če se tako se siliš med ljudi

2.

če še tako se siliš med ljudi
za njih si plovna pot
kdor ni: jim ne diši
to je že bajeslovna pot

in ni ti treba iti
v domovje studa
nič se ni treba izvotliti
ker use ni gruda

ni treba se domnevati
iskati naokrog
oštovati pogrevati
precejati usak sok

čeprav si razdeljen
med šapami veselja urečen

3.

med šapami veselja urečen
med ljudstvo boš razdan
pokraden razdeljen
pohojen razdejan

brez kažipota v dni
prihodnje moraš iti
in kar se že zgodi
pač mora se zgoditi

te zvežejo v pripadnost
a ti preraseš v nenavadnost
in v nekaj čudnega

držiš sedmero žalosti
med šapami ihtenja brez oči

4.

med šapami ihtenja brez oči
so kronani in križani
ponižani v ljudi
drug z drugim zblížani

in srca všijejo
v besedo in tišino
smeh jok razlijejo
čez kruh in vino

tako jim mine dan
ihtivega pričakovanja
mehko mehko postlan
brez razdejanja

če si če nisi v beri
nemirika življenja ni po meri

5.

nemirika življenja ni po meri
in ni in hoče biti naša
zato se tudi izneveri
za dovoljenje ne popraša

o človek je izgnanec
lepote in besede
usode bežni znanec
ne najde polne sklade

je polna sklada ječa
v katero te zaklenejo
in tudi gneča
v kateri te razdenejo

o človek je le sled
obred prsti ni prav nič svet

6.

obred prsti ni prav nič svet
in tudi ni odzdrav
na tvoje rojstvo: razodet
je na način bahav

o človek osovražen
od kruha in osata
premražen in pregažen
kako se dan in noč hahljata

čas je obroč ki te ožuli
in ga ne moreš sneti
kraj pest ki se prihuli
in hoče te ožeti

beseda naj se razčeperi
meglina vest se izneveri

7.

meglina vest se izneveri
človeku človek je pitnina
bližnjega razčtetveri
človeku človek je sipina

človeka človek bo prekrižal
z besedami razjedenimi
da bi mu smrt približal
z urami medenimi

a srce se prijema
s totranskimi dlanmi
in duša ki je nema
se tega ne razveseli

zagrne te jesenski pled
na vekov veke si zajet

8.

na vekov veke si zajet
da boš napoti komurkoli
zato si bil spočet
in rojen za nikoli

na poti si k telesu
in greš od njega stran
pripravljaj se k slovesu
kot čukajoči dan

na tebi brana časa
in kraj na njej stoji
beseda pa kot jasa
ponuja ti dlani

kot da si moker prod
meglenu pljuskaš iz kota v kot

9.

meglenu pljuskaš iz kota v kot
oplakneš noč in dan
skoz leglo zmot zarot
oplakneš kot postlan

snel boš popotna krilā
beraškega sveta
sežgal scefrana oblačila
boš postopaškega srca

za tole si priklenjen
za prestol in oltar
čeprav si bil namenjen
da boš svobodna stvar

se ne in se razve
grozote derejo ti skoz ime

10.

grozote derejo ti skoz ime
in pahnjenost na dno
gotovo te do dna razje
razje ti up in slo

le kakšen sladki med
si hotel obroditi
in svet ves svet
si hotel pogostiti

pa strahovlada
zasenčenih oči
kot je navada mlada
od tod besede ni

besede ni od tod do tod
dan poka kakor smolnat sod

11.

dan poka kakor smolnat sod
se s kožo tvojo je ozaljšal
a ni človeški plod
življenja si ne bo podaljšal

drobtina večnosti
ki v ustih peče
in z urami nespečnosti
resnice ne doreče

stanuje daleč daleč stran
o stran od živih in od nas
ne ve da je očakovan
in blagrovan vsak čas

zaman ga ne slave
v njem zvezde se ponovno
zarede

12.

v njem zvezde se ponovno
zarede
med menami vesti
ugašajo in se rede
kot vidijo ljudi

če čas je za priletnost
za slavo ga gotovo ni
in ni ga za prijetnost
useh totranskih stvari

ni časa za minuto
da bi svoj rob spoznal
in svojo pot podsuto
ki bi jo rad zaznamoval

pohojen in požet
si končno s kavlja zemlje snet

13.

si končno s kavlja zemlje snet
navdih in strah podjetnosti
preveč si bil razvnet
za svet in vse prevzetnosti

in stene so besed
kot led kot led
in stene so besed
kot led kot led

in se ne moreš nasloniti
da bi si mogel oddahniti
in se ne moreš nasloniti
da bi se mogel oddahniti

o ti postana jed
otipali so v tebi rez besed

14.

otipali so v tebi rez besed
besedočastja mrtvo krinko
zato da sled razjed
izrežejo: besedohlinko

to ljudski je mrčes
kako te obletava
beseda pa je jez
visoka gosta trava

čeprav si malodušen
te ona okrepča
pozida te če si okrušen
odnaša iveri snetja

si eden in noben
nazadnje pa si opuščen

Benjamin Gracer

Otroku

Dal sem ti roko, otrok.
Dajal sem ti dušo z lepimi sanjami
O bog — več ne morem:
in tisočkrat hvala za topel pogled
za srečen nasmeh
za pramen svetlobe
v mojih razbitih nočeh ...
in oprost —
moje ustajenje
je bilo v tvojih očeh ...

Čudne izjave

ON: Spolitiziral sem vse —
od osebnega psa
do cipe na cesti ...

ONA: Emancipirala sem se vsa
v tuji posesti ...

ONO: Ker morda bom,
(Saj lahko odpovedo ti preparati?)
vnaprej te prosim,
da me ne kolneš ati ...
Mamici bom zvezde štel
in videl boš,
da ti bo bolj lepo —
spančkat z njo ...

Podoba okrutnosti

Vitka in visoka
v modrem ogrinjalu
s slapom črnih las čez rame
in z bodalom (svetlim kakor sonce)
ki ga v kri namaka
gre podoba neke žene
mimo mene ...

Vizija

Sonce se bo skotalilo v noč
in mesec bo izgubil svetlobo ...

Prižgite luči,
bodo kričali klovni,
predstave bo konec

Ampak nihče se ne bo zganil —
režija bo popolna ...

Stari mami

Noč je
mama:
toštran in onstran spoznanj ...

Zemlja je meja
med nama —
kruta zemlja brez sanj

in vsak dan
je strašnejši: kam?

Benjamin Gracer

Poslednje pismo

Humoreska

Dragi bralec,
poslednji si, ki mi lahko še pišem, poslednje pismo s poslednjim upanjem, da ne bom znorel, zakaj vsa moja rojena, družinsko prikrojena in pedagoško dresirana pamet se je kar čez noč prekucnila na glavo. Res je, da se tudi svet spreminja in da večkrat menja lego, vendar upam, da še ni v položaju moje pameti. Vem, da boš že pri teh prebranih vrsticah debelo gledal in se boš vprašal, kaj naj vse to pomeni — zakaj pišem prav tebi. Ampak, saj sem že enkrat rekel, da si poslednji, poslednji, ki ga še ne poznam ...

Vse se je začelo s pismi: belimi, plavimi, rdečimi ... Prihajala so in še prihajajo: Gospod B. G. ..., Tovariš B. G. ..., pa spet tovariš in gospod ... in nekega dne sem se nazadnje moral vprašati, kako je zdaj s temi gospodi in tovariši pri nas. To pa je bilo usodno!

V začetku sem mislil, da sem brez dvoma za ene gospod, za druge pa tovariš, saj me drugače ne bi tako klicali. Torej bi po naravno zdravi pameti moral biti za gospode — gospod, za tovariše pa tovariš. Mar ne? Pa ni bilo tako, daleč od tega ... V tem primeru je logika dokončno odpovedala in lahko mi verjameš, da sem uporabil vso svojo prirojeno nadarjenost za alogičnost, potrošil ogromno duševne energije, samo da bi prišel zadevi do dna. A vse zaman!

Najprej sem delal nekoliko znanstveno — s pametjo, več. Hotel sem vse smiselno urediti in na nek način klasificirati pojme. Vzel sem v roke svinčnik in papir in sem sklepal:

1. Tisti, ki me kličejo z gospodom, so GOSPODJE.

2. Tisti, ki mi pravijo tovariš, so TOVARIŠI.

Nato sem po tradicionalnih predstavah poiskal najbolj karakteristične lastnosti za GOSPODA in TOVARIŠA:

a) GOSPOD je ... bogat, ošaben, krivičen, grabežljiv, skopuh, brezsrčen, hinavec itd.

b) TOVARIŠ je ... skromen, pošten, delaven, plemenit, pravičen, odkritosrčen, borben itd.

Več nisem našteval, ker mi je čisto zadostovalo za osvežitev nekdanje šolske modrosti. Moram reči, da sem bil na začetku z delom kar zadovoljen. Teoretično je bila vsa stvar, vsaj zame, kolikor toliko dobro obdelana, saj se že od nekdaj zavedam, da sem pri takih opraviilih dokaj nespreten in pomanjkljiv. Morda me je prav to zavedanje sililo naprej, da nisem vse raziskave, če ji lahko tako rečem, opustil. Naenkrat sem začutil, da moram teorijo povezati s prakso.

Začel sem obiskovati domnevne gospode in tovariše. Vestno sem jim pisal pisma, bral njihove odgovore, primerjal njihove misli, čednosti in nečednosti ... S takim početjem pa se je vse začelo strahovito zapletati. Tudi z menoj je bilo vsak dan bolj narobe. Spoznanja, do katerih sem z muko prišel, niso bila le osupljiva, temveč naravnost šokantna.

Domnevni gospodje so me sprejemali pristržno. Vedno so mi s čim postregli, mi stiskali roko, se zahvaljevali za obisk, me še vabili ... Redno so mi odgovorjali na pisma, me v njih pozdravljali kot npr.: Bodite iskreno ali srčno pozdravljeni ... Res,

(Nadaljevanje na 14. strani)

Janko Messner Demonstracija

Mičej Andrej, na obe očesi slep,
šel pred nami si zravnal, uporen
skozi noč koroško v sprevedu svojih,
oblajan ves, opljuvan kakor tisto zimo,
ko Hitlerjevi rablji v Gradcu ženo so ti usmrtili
in hčerko Rezi z njo obesili,
podjunski zorni cvet ...

Mičej Andrej, na obe očesi slep
pred nami šel si daljnoviden
v koroško noč ...
Luč notranja obraz ti je razžarjala.
In vnuku, ki za roko te je vodil
po Celovcu mimo žilavega zmaja iz močvirja,
je svetil **SEDMI ČLEN** na tvojem transparentu
v koroško noč ...

Tovariš Andrej, na obe očesi slep,
ki ženo, hčerko si za zmago našo daroval,
ti vodi skozi psovke, pljunke, lajež ulice celovške nas,
poti da ne zgrešimo več nikoli in nikdar,
pot edine, skupne, v svobodo končno,
le pravice mizi v deželi, kjer Slovenci smo doma.
Da raja naša, vsa zasramovana,
s tvojim žarom v prsih
napuhu in nasilju rajhovskemu spet bo kos,
da bomo vsi — od Dobrače do Pece — se zravnali,
da bomo vsi oči odprli,
da bomo vsi spoznali:
svobodni bomo le, če bomo vsi po vrsti se uprli
za psovke vse, za pljunke in za lajež,
za dvojezične table, ki so nam lani jih podrli.

Pred nami hodi, slepi Andrej,
z lučjo notranjo nam sveti
v to koroško noč ...
Visoko drži **SEDMI ČLEN** na transparentu!
Saj znamenje je naše,
saj dokument je naš,
da ženo daroval si v Gradcu
in hčerko Reziko,
Jelko partizanko, podjunski zorni cvet.
Preroško, daljnovidno, slepi Andrej, kakor že nekoč —
ti vodi tudi jutri nas — Slovence
v to koroško noč ...

V Celovcu, 25. oktobra 1973.

Pesem je posvetil Janko Messner Mičejju Andreju v Št. Vidu
v Podjuni, ki ta mesec obhaja svojo 80-letnico.

nekaj tople človečnosti in veliko tovarištva je zgedalo v tem. (Pozneje, ko sem spoznal domnevne tovariše, sem tudi v to zdvomil.)

Z domnevnimi tovariši je bilo namreč ravno narobe. Ob obiskih so profesionalno zaigrali prijaznost. Tudi kavico so prstavili, če nisem že prej rekel, da se mi kam mudi. Po kavi pa so postajali vse bolj nemirni in če se nadležneš še nisem dvignil in odšel, so se nazadnje z dolgimi vzdihji vdali v usodo. Potem so začeli pogovor o preza-poslenosti, o tem kako težko danes človek kaj kupi, pa o avtomobilu, ki žre in žre... in o davku nanj, na kraju pa še o tistih, ki kradejo in se grede gospode — z neprestanim poudarjanjem, kako so si oni vse pošteno prislužili, kako je le pošten kruh nekaj vreden in kako lepo bi vsi živeli, če bi bili vsi pošteni itd. in tako naprej, dokler me niso vljudno odslovili, češ ne zamerite, mudi se mi sem in sem...

Jaz pa sem odhajal vsak dan bolj zmeden zdaj od enih zdaj od drugih. Vse je odpovedalo v meni: pamet in čustva. Veš, saj vem, da je hudo z mano. Preveč sem čustven, zato hrepenim po sočloveku, po pogovorih, po iskrenem prijateljstvu. Zagotovo sem jih tudi zavoljo tega obiskoval. Zdaj ničesar več ne razumem. Od vseh tistih primerjav: gospod — tovariš, tovariš — gospod se mi že meša:

»Gospodje so tovariši, tovariši so gospodje, tovariški gospodje, gosposki tovariši, tovariško-gosposki, gosposko-tovariški... ah, ne ne tako ne gre več naprej... Vmes pa še tisti TOVALIS-učitelj. Ampak ta »otroški tovališ« mi je svet. Tako lepo ga izgovarjajo otroška usteca. Ne, tega tovališa ne smem mešati zraven. Moj bog, moral bi k psihiatru! Nikogar več nimam, ki bi mu lahko verjel, zaupal. Dvom se zajeda vame kakor dim. Dvom v ljudi in vase.

Zdaj vem, da razumeš, zakaj se v tej skrajni sili obračam nate, dragi bralec. Morda mi lahko še kako pomagaš? Morda si tudi sam pred takimi problemi?

Toda najprej mi moraš sporočiti, kaj si ti, h komu se prištevaš. Nato bom že jaz ugotovil, če si aktiven ali upokojenec, če si na rdeči ali črni liniji ali pa nikjer, če imaš visok ali nizek standard in vse ostalo, kar še k takim rečem sodi. Lahko mi verjameš, da te bom po tolikih izkušnjah hitro spoznal.

Da se boš lažje opredelil, ti pošiljam nekakšno testno obliko za odgovor. (Kot veš, je tak način zdaj v modi.) Z rdečim svinčnikom obkroži črko, ki označuje odgovor, za katerega se boš odločil:

- a) GOSPOD
- b) TOVARIS
- c) TOVARIS IN GOSPOD
- č) GOSPOD IN TOVARIS
- d) TOVARISKI GOSPOD
- e) GOSPOSKI TOVARIS

Če se ti zgodi, da ne boš imel kaj obkrožiti, ali pa boš obkrožil kar vse, potem mi ne odgovarjaj pismeno, ampak me čimprej obišči. Prepričan sem, da ga bova skupaj pila v čast življenju in človečnosti.

Zlato Vogrič

Obsojen

Suho in trhlo vejo,
listje z nje je že zdavnaj odpadlo,
je položila v zakonsko posteljo.
Vroč kri brzi
po kilometrih izsušenih žil,
stokajo od napora,
zaznavam pred leti začrtano razpoko,
vrezano z ostro britvijo sovraštva
v občutljivo dušo.
Že pred spočetjem obsojen:
ležal bo v blatu,
kot mnogi pred njim.
Bolno telo ne bo ubogalo
nemirnega duha,
obležal bo negižen,
kot od kapi zadet.
Če pa bo vstal,
če na smrt utrujeno telo izžame
zadnjo kapljo življenja,
bo vstal velik in močan,
iskre v otožnih očeh mu bodo orožje,
pesem ljubezni njegov nepremagljivi ščit.

Prstan

Mukoma se je dvignil na kolena,
od napora je stokal,
da so ga zabolela gluha ušesa,
tiha toplota življenja
mu je zaigrala v medlem nasmehu
na koščenem licu,
blede roke so kot v krču
zgrabile kamen,
ga z ihto treščile v jeklen oklep:
vse se je sesulo,
kot trdnjava iz mivke in vode
se je razsula zakonska postelja
in vsi prividi z njo.
Zlati poročni prstan
se je zakotrljal,
obležal je in ni bil več zlat,
bil je smet med smetmi.

Podli umetniki

Temnopolti sužnji
mogočih in nemogočih strasti,
zlobnih prevar in gnusnih laži
so molče zaplesali v ritmu želja,
v enakomernem bitju srca in življenja,
spretni in živahni so zaplesali bosonogi
svoj ples v temo in pozabo.
Sodniki čistosti
zro v njih gola telesa,
s prozornimi pogledi
zro v nevidne daljave,
iz njih govori:
sebični so revni lepotci,
podli umetniki zank in prevar,
negotovi stroji brez cilja in bistva,
nečlovečni do telesa, grobi do duha.
Strahopetni izdajalci
srca in sreče sočloveka,
obzirni in spoštljivi
le do svojih užikov.
Sodili so:
bolni in lačni,
oropani leska v očeh,
z nagubano kožo na licu,
s pohlepni rokami
in krvavimi prsti
naj sezidajo izumetničeno podobo
nesrečnih živih bogov.
Naj sami požro svojo nesrečo
in kruto resnico,
ki so jo brezobzirno sejali
z gnilih semenom
v telesa in čustva
lahkomiselnim lepoticam
z rožo v temnih laseh.

A. Mežan

Remont

Se tisto
kar je šlo,
so ustavili
in razdrli.

Zdaj tiste
da čimprej
nove osi, nove ležaje vstavijo,
razpokane zidove zamenjajo,
skrivljeno poravnajo
in nove zobe montirajo
(Nova metla bolje pometa!)

Potem bodo vse popravili,
obrisali, očistili in popleskali.
Pobrali kar je odveč.
Nerabno odpeljali —
in prenovljeno pognali.

Komercialist poroča

Ko sem bil ondan
prvič na Triglavu
sem ugotovil
da imamo tam
še ogromne zaloge
lepega, belega kamena
(lahko rečem, da so neizčrpne)

Kamnolomi
so že odpri —
Vse je v dnevnem kopu!

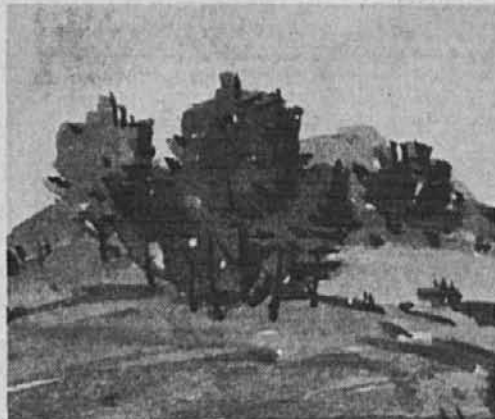
Lahko
bi ga ugodno prodajali —
če bi našli konzumente.

Dostopi za transport
so zaenkrat sicer še slabi —
Trebalo bi bilo zgraditi
vsaj nekaj
tovornih žičnic.
(Verjetno jih bodo radi
uporabljali tudi planinci)

(Mene pa ne pozabite
predlagati za nagrado:
jaz sam sem vse to ugotovil!)

Velike sanje malega človeka

V preteklem mesecu je pri mariborski založbi Obzorja izšla izbrana proza rednega člana in sodelavca našega kulturno umetniškega kluba Tone Čufar, koroškega Slovenca VALENTINA POLANŠKA pod naslovom: VELIKE SANJE MALEGA ČLOVEKA. O svoji najnovejši knjigi avtor pravi takole: Knjiga VELIKE SANJE MALEGA ČLOVEKA je prerez skozi več kot dvajsetletno udejstvovanje v prozi. Da so taki poizkusi zbrani v pričujoči zbirki, naj bi utemeljevala nekaka rdeča nit, ki se ovija okoli skupne tematike: mali človek! Mali človek v svoji pomilovanja vredni usodi, mali človek v svoji zabitosti, v svoji nevrednosti, v svoji nestalnosti, v svoji nemajhni nesreči.

Morda lahko rečem, da je težava s tem »malim človekom« prav tukaj na Koroškem nerazrešljiva. Za marsikaterega tukajšnjega rojaka je gledanje na življenje z vidika takega malega človeka tipična poteza, je skorajda nekaj življenjski, če že ne svetovni nazor. Kaj čuda, ko je Slovenec na Koroškem skozi stoletja, da, skozi tisočletje, vsiljena od vladajoče nemške oblasti (ki jo nekateri imenujejo celo »kultura«) podrejena vloga, podrejena in odvisna v gospodarskem, verskem, političnem, upravnem, šolskem in občečloveškem pogledu, če vzamemo današnje koroške razmere za zrcalo, se v njem ogleduje naš človek kot trpin. Zato rezultati takih neveselih zgodovinskih dogodkov! Ko pa vendar javnost in svet nista slepa za tako stanje? Kakor da se nihče ne zavzema za rešitev problema, ki nastane ob razvoju skozi tako dolga zgodovinska obdobja? Do takega razvoja pripelje razmerje med vladajočo večino in odvisno manjšino. Človek posameznik pa stremi po napredovanju, enakopravnosti, priznanju in samouveljavljanju. Zato pride do absurda, da slovenski Korošec prerad opušča svoje, posnema tuje — ker je pač večinsko — in v skrajnih primerih postaja celo nasprotnik vsega, kar je v zvezi z njegovim izvorom.

Lahko pa nastane tudi tip malega človeka, ki z bojaznijo varuje svoje, se zapira navzven, ali pa v gotovih skrajnih trenutkih presega sebe s »pogumom obupa-jočega«. Takrat je velik. In hitro zraste v skupno zavest, da je slova samih malih ljudi kar velika moč! Taki zgodovinski trenutki so bili boji proti Turkom in so bili kmečki upori. Takšen je bil odpor proti nacizmu v pretekli vojni. Izpoved tistega Malčka, še dandanes na Koroškem živečega malega človeka, je lahko torej tudi skupna moč vseh malih ljudi, ki se bojujejo za pravico na svetu in za obstoj vsakega naroda.

Črtomir Šinkovec

Cirkus

Tramtamtam,
traram,
bambambam,
brbam —
cirkuska godba
trobi koračnice,
bobni, činele —
kot zven iz koračnice,
fanfare —
tratatare,
dudeldudo —
čudo, čudo:
hvala bôgu
v Mestnem logu
je cirkus!

Cirkus!
Na letakih,
plakatih
cirkus;
sedmero
stotero
čudes,
Indija
Koromandija
zares!

Množica
strastno stopica,
tre se k blagajni,
steza glave,
ziblje na prstih se,
čudi se bajni
razsvetlavi
toboganov,
vrtiljakov,
cirkuski ponjavi
in kakor zamaknjena od sanj
gnete se vanj,
v sedmero,
stotero
čudes,
v Indijo
Koromandijo
zares!

Tisoč skrivnosti
še zastrtih,
tisoč oči
v areno uprtih,
napeta struna
pričakovanj,
srh in strah,
vzdih,
tišina,
tišina.

Jahači prijašejo
na belih konjih,
v svilenih hlačah
trobentači trobentajo:
v areno priskakljajo
glumači,
burkeži,
ljudožerci,
vratolomci,
plesalci na ledu,
vrvohodci,
požiralci
mečev in ognja,
kavboji s pamp in prerij,
pramožje iz tunder in tajg.

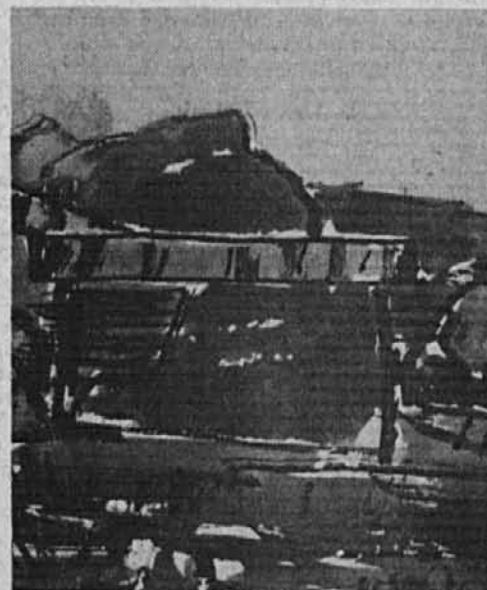
Mar privid iz pravljic in bajk?
Fata morgana mar so guli-
verji,

pritikavci Pigmejci,
črni Afrikanci,
rdeči Indijanci,
rumeni Mongoli,
z Ognjene zemlje
strašni možje,
s tečajev Zemlje
prebivalci.

To še nič ni,
vrhunec predstave še pride;
cirkus srh spreleti,
groza ga obide,
občudovanje
nad Herkuli atleti,
nad zlatimi dekleti
s ptiči iz pravljic na ramah;
smeh in strah
razvejejo osli in klovni,
krotilci zveri,
tigrov in levov,
slonov,
bizonov,
risov,
žiraf,
krokodilov,
nilskih konj —
joj, kakšne zveri,
nas vse bi požrle
s kostni!

Odmor.
Tišina.
Vzdih.
Grozljiv šum,
hrum:
medvedje godrnjači
zdrve na motorjih v areno
kot dirkači,
norčije ponijev,
goril in šimpanzov,
golobov,
in potem je otrpnil smeh,
strah otrdel v laseh:
zvičejo v areno se
klopotače, naočarke,
joj, kače,
strah pragozdov,
pustinj
in puščav —
joj, joj, prejoj,
ah!

Strah zgine
s kačami;
burkeži,
klovni
znova razvejejo smeh,
znova v ljudeh
je sedmero,
stotero
čudes,
Indi-ja
Koromandija
zares,
zares!

Črtomir Šinkovec

Oče Mraz in sin Mrazek

Nekoč je živel stari, sivi oče Mraz. Imel je sina Mrazka, ki se je neznansko rad bahal. Venomer je govoril:

»Moj oče je že star, obnemogel in ni za nobeno rabo. A jaz, poglejte me, mlad sem, zdrav in krepak. Če se le pošteno razhudim, vidim, kako se vse okoli mene trese in zmrzuje.

Bilo je v času, ko je v deželo prihajala Mrazkova teta Zima. Prav tedaj Mrazek zagleda na cesti človeka v toplem kožuhu. Peljal se je na saneh v mesto.

»He!« se zareži Mrazek. »Na temle človeku vam pokažem, kaj znam. Oče Mraz bi mu ne prišel do živega, toda jaz ga bom s kužuhom vred ugnal v kozji rog. Takoj bo zmrznil.«

Mrazek se je tesno stisnil k človeku na saneh, ki se je stiskal v dve gube, mu preptilje kožuh in ga premrazi do kosti. Tudi nazaj grede se je obesil nanj in ga spremljal naravnost do doma. Ostal je na pragu, ko je človek skočil s sani, tekel v hišo in ves premrl od mraza legel v posteljo. Tu ga je zgrabila vročina in čez tri dni je umrl.

Mrazek se pohvali očetu:

»Glej, tako sem ga zdelal, da je umrl. Ti, ki si star in onemogel, gotovo ne bi zmogel človeka, zavitega v debelem kožuhu. Jaz pa sem mu brž spodnesel noge.«

»K temu nimam kaj pripomniti,« reče oče Mraz. »Močan si že in pogumen, praviš, da se spraviš na tistega kmeta. Ali ga vidiš? V gozdu tamle seka drva.«

Mrazek je kar poskočil. Urnih krač jo mahne do kmeta, si ga ogleda in se nasmehne. Kmet je bil suh kot trska, sama kost in koža, da skoraj vidiš skozenj. Razen tega pa je oblečen le v tenke hlače in raztrgano suknjo.

»Oče Mraz se iz mene norčuje,« pomisli Mrazek. »Samo narahlo bom kmeta potipal, pa bo po njem.«

In zares se mu tesno približa, mu puha v obraz, ga ščipa v prste, nos in ušesa, ga zbada zdaj z ene, zdaj z druge strani, mu skoči za vrat in se na vse načine trudi, da bi kmeta dodobra premrazil. Pa nič. Kmet le hitreje in hitreje vihti s sekuro ter si s čela briše znoj.

»Hm, hm,« pravi kmet. »Je že tako, da drva, ki jih cepiš pozimi, grejejo dvakrat: pri delu in v peči...«

Mrazek nazadnje obnemore in se upeha.

»Ne da in ne da se ugnati takole po navadni poti. Zato ga bom ugnal z zvijačo. Zlepa me ne bo pozabil.«

Tako si je domislil Mrazek, se nekoliko osramočen potuhnil, nato pa je naskrivaj smuknil v kmetove rokavice, ki jih je bil položil na drva. Ni jih namreč potreboval, ker so se mu bile roke ob stiskanju toporišča pošteno ogrele.

Naposled je bilo dovolj nacepljenih drv. Kmet jih poveže v butaro, si povezne kučmo na čelo in vzame rokavice, a te se ne dajo ne natakniti ne upogniti. Rokavice so trde kot sam led, zato vzame sekuro in začne s toporiščem udrihati po rokavicah, da bi se omehčale. S tem pa seveda pošteno namlatil tudi Mrazka, skritega v rokavicah. Da, tako ga je bil namlatil in našeskal, da se je komaj privlekel na pol živ do doma. Z jokavim glasom pove očetu Mrazu, kaj se mu je bilo pripetilo. Oče se nasmehne in reče:

»Sin, preveč vihrav in samozavesten si kakor vsi otroci, kadar se hočejo kosati z odraslimi, starimi in izkušenimi ljudmi.«

Benjamin Gracer

Mavrica v razredu

Včasih —
ne vedno —
se čudne reči gode
z Mojco poredno.

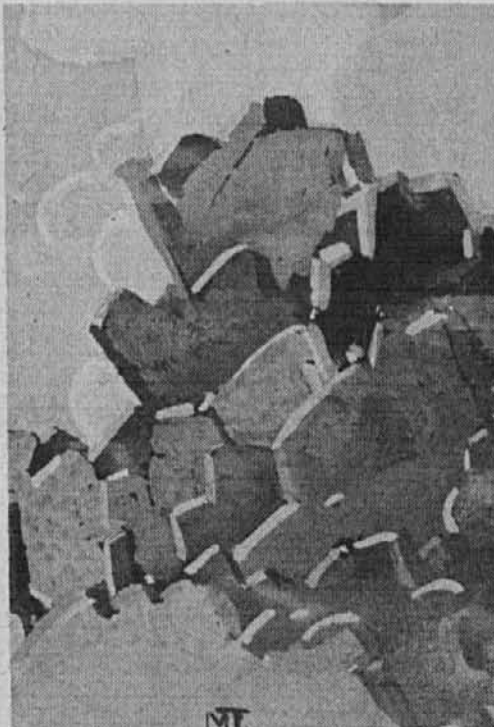
Sredi neskončnih minut,
sredi neznosnih muk,
ko se Peter s knjigo davi
in so vsi prsti na vrsti pravi,
se zakrohoče
tako pojoče
kot da potoček klokoče...

in potem —
ah potem je hudo
in o hudem samo na uho:

Zgodi se nesreča,
težka, moreča —
huda nesreča.
Kaj bi vam pravil,
saj menda veste,
kako hitro kazalec
zavozi s ceste.

Za tem pridruvijo oblaki,
črni, debeli in taki:
z gromom in bliski —
in zakrijejo sonce
ti strašni divjaki.

Dolgo dežuje potem.
Vse je mokro:
povsod in po vsem.
Sonce z ostrimi žarki prebada oblake,
a prej ni miru,
dokler veter ne zaveje,
jezno zapiha —
in že se skozi zadnje kaplje,
z Mojco poredno
sončece smeje...

Črtomir Šinkovec

Zlata poroka

Pri Možini zadišalo
je po cvrtju in pečenju,
to otroke na podstenju
strašno v nos je ščegetalo,
v hišo jih s slastjo vabila
je dišav nevidna roka,
ki jim je skrivnost razkrila:
v hiši zlata bo poroka.

V hiši lonci tina-tina —
zlati ženin bo Možina,
v hiši sklede tinka-tinka —
za nevesto bo Možinka.

Jerbas krofov je navrta
mlada, lepa snaha Tinka,
toliko potic Možinka,
da se je polica strla.
Kaj pa delal je Možina?
Pisal svojcem je vabila,
polovnjak nastavil vina,
da se svatba bo zalila.

Svatovali bomo v sredo.
V torek že je iz Gorice
stric pripeljal teto Bredo,
v spremstvu svoje žene Mice
jo primaha brat iz Trsta,
pa še Zora iz Maribora,
Tanja, vnukinja iz Kranja,
in bratranca, vrla vdovca
sta prisopla iz Celovca,
pa še mladi rod Možinov
zalih deklic in fantinov.

Sedem miz je — ena miza.
Gostom streže teta Liza:
tam, kjer gostov je sredina,
častno mesto ima Možina,
zraven se smehlja Možinka,
z možem lepa snaha Tinka
in sorodstva prava štrana
prav do petega kolena...

Fantje dvignili so mlaje —
zjutraj z njih so pele ptice —
miza se šibi in maje
od potice, gibanice,
od odojkov in gosakov,
petelinov in purana,
od iskrivega terana,
od vipavca polovnjakov...

V 13. ŠTEVILKI LISTOV sodelujejo: Emil CESAR, Valentin CUNDRIC, Benjamin GRACER, Tomaž ISKRA, Ivan JAN, Miha KLINAR, Andrej KOKOT, Jože KOŠIR, Lovro KUCHAR-Prežihov Voranc, Janez MENART, Janko MESSNER, A. MEŽAN, Valentin POLANŠEK, Izet SARAJLIĆ, Črtomir ŠINKOVEC, Zlato VOGRIC. Likovne priloge so delo člana likovne skupine DOLIK Valentina MARKEŽA.